

GORDION

Gordion Rehber Kitabı

Hazırlayanlar

C. Brian Rose
Ayşe Gürsan-Salzman
Günsel Özbilen Güngör
Gareth Darbyshire

Tasarım/Kapak

C Ü N E Y T K A Y A
G R A P H I C D E S I G N E R

TEŞEKKÜRLER

Bu rehber kitabın hazırlık aşamasında, ağırlıklı olarak Digital Gordion web sitesindeki bilgilerden yararlanıldı; bu da rehber kitabın çok sayıda yazara sahip olduğu anlamına geliyor ve burada onlara ayrıca teşekkür etmek istiyorum: Susanne Berndt-Ersöz, Claude Brixhe, Brendan Burke, Gareth Darbyshire, Elspeth Dusinger, Evin Erder, Andrew Goldman, Ayşe Gürsan-Salzman, Jessica Johnson, Janet Jones, Lisa Kealhofer, Peter Ian Kuniholm, Richard F. Liebhart, Kathleen Lynch, Ben Marsh, John (Mac) Marston, Frank Matero, Patrick McGovern, Naomi Miller, Gabriel Pizzorno, Lynn Roller, Brian Rose, Ken Sams, Elizabeth Simpson, Krysia Spirydowicz, Shannan Stewart, Elif Ünlü, Maya Vassileva, Mary Voigt ve Martin Wells.1950'den beri projeye verdikleri büyük destek için Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi'ne minnettarız. Gordion Arşiv sorumlusu Gareth Darbyshire, kitapta kullanılan tüm görselleri bir araya getirdi ve Günsel Özbilen Güngör metni tekrar gözden geçirerek tüm çevirileri denetledi.

Ayrıca, rehber kitapta kullanılan bazı fotoğraflar için Gebhard Bieg'e ve illüstrasyonlardan bazılarının tekrar düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen Ardeth Anderson ve Ali Can Kırcaali'ye minnettarız. Ne yazık ki bu rehber kitabın tamamlandığını görece kadar uzun yaşayamayan, Gordion Projesi'nin olağanüstü temeller üzerine inşa edilmesinde büyük katkıları olan, projenin önceki üyeleri, özellikle de eski proje direktörleri Rodney Young, Keith DeVries, G. Kenneth Sams ve Gordion arşiv ve kayıt sorumlusu Ellen Kohler'i saygıyla anıyoruz.

Charles Williams, Crawford Greenewalt Jr. projenin yorulmak bilmez bir destekçisi oldular. Ayrıca Gordion Arkeoloji Projesi'ne, National Endowment for the Humanities, National Geographic Society, National Science Foundation, Institute for Aegean Prehistory, Malcolm Wiener Foundation ve Bernard Selz Vakfı, Merops Vakfı, Arete Vakfı, Matthew Storm ve çok sayıda özel bağışçı tarafından ek destekler sunuldu. Aynı şekilde, Ankara'daki ABD Büyükelçiliği'ne ve Türkiye'deki Amerikan Araştırma Enstitüsü'ne (ARIT) verdikleri destek için de müteşekkirimiz.

Gordion projesinin başlangıcından bu yana, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Genel Müdür Sayın Gökhan Yazgı'ya, Polatlı Kaymakamı Sayın Murat Bulacak'a, Kazılar Dairesi Şube Müdürü Sayın Nihal Metin'e, Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Ali Ayvazoğlu'na, Polatlı Belediye Başkanı Sayın Mürsel Yıldızkaya'ya, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne, özellikle Müze Müdürü Sayın Yusuf Kırac ve müze uzmanlarından Sayın Mustafa Metin'e, Etnografya Müzesi uzmanlarından Sayın Halil Demirdelen'e desteklerinden dolayı minnettarız. Bunun yanında, Yassıhöyük'teki Gordion Arkeoloji Müzesi'nden Sayın İbrahim Bolat ve diğer çalışanlarına, Polatlı Belediyesi Tarihi Alanlar Tanıtım Merkezi'nden (POTA) Sayın Kadim Koç ve Fatih Talay başta olmak üzere Yassıhöyük ve Polatlı'daki projemize büyük ölçüde destek olanlara da teşekkür ediyoruz. Bu çalışmaların hiçbiri, onların desteği olmadan gerçekleşemezdi.

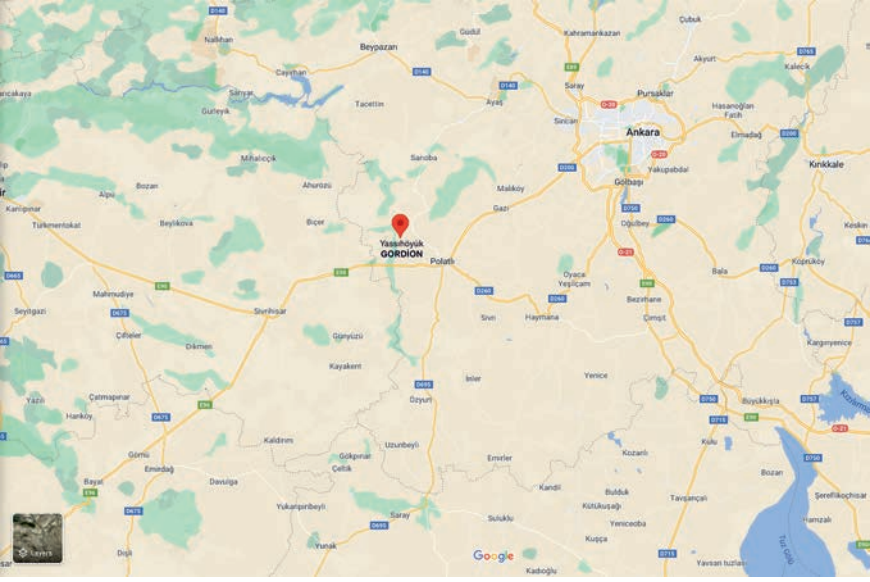

Fig. 1 - Karayolu ulaşım haritası.

GORDION'A NASIL GİDİLİR

Gordion, Ankara - Eskişehir yolu üzerinde, Polatlı'ya bağlı Yassıhöyük Mahallesi'nde yer alır. Ankara-Polatlı arası 75 km'dir ve otobüs, tren ya da özel araçla kolaylıkla ulaşım sağlanabilir. Polatlı'dan sonra ise özel araç ya da taksi ile 18 km'lik bir yolun sonunda Yassıhöyük Mahallesi'ne, Gordion'a ulaşılır. Yassıhöyük'te konaklamak için herhangi bir otel ya da pansiyon yoktur. Bu ihtiyaç için Polatlı ilçe merkezinde bulunan otellerden faydalanabilirsiniz (Fig.1).

Yassıhöyük'te görülecek en önemli yerler; Gordion Müzesi, büyük Frig mezar anıtı Midas Tümülüsü (Tümülüs MM) ve Gordion Antik Kenti'dir (Fig.2 ve 3). Gordion Müzesi ve Tümülüs MM, Yassıhöyük Mahallesi'nin girişinde, anayol üzerinde karşılıklı yer alır (Fig.4). Gordion antik kenti ise Yassıhöyük'ün yaklaşık 2 km batısında yer alır. Müzenin yakınlarındaki ziyaretçi karşılama merkezinin önünde park yeri mevcuttur. Gordion İç Kale Höyük gezisi sırasında 10 adet bilgilendirme levhası sizlere rehberlik edecektir.

Fig. 2 - Tümülüs MM.

**Sakarya Nehri
(Günümüz Yatağı)**

Aş:

İç Kale

Fig. 3 - Gordion Antik Kenti, havadan görünüş.

Aşağı Kent

Höyük

Aşağı Kent

Küçük Höyük

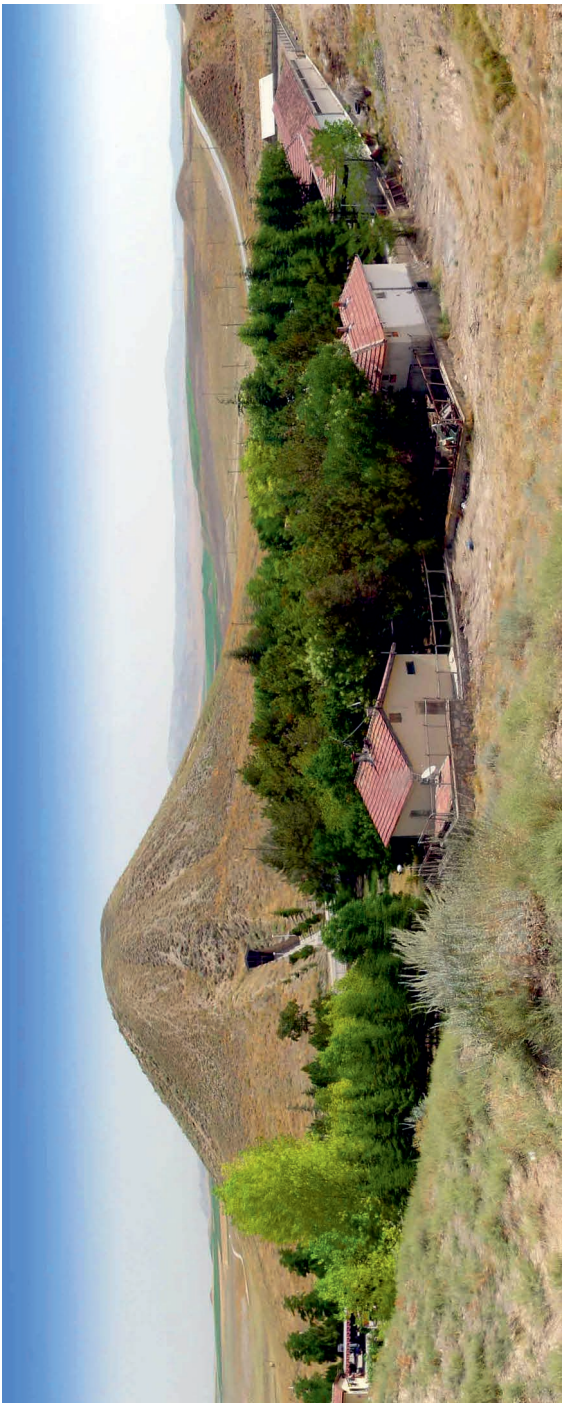

Fig.4 - Gordion Müzesi ve Tümülüs MM.

Fig. 5 - Gordion Müzesi, iç mekân görünümü.

GORDİON MÜZESİ VE ZİYARETÇİ MERKEZİ

Türkiye'nin önemli müzelerinden biri olan Gordion Müzesi 1966 yılında, 120 m²'lik bir alanda, o zaman yaklaşık 300 nüfuslu bir köy olan, Yassıhöyük Mahallesi'nde kurulmuştur. 1999 yılında müzenin sergi alanı genişletilmiş, bir depo ve laboratuvar da eklenerek, müzenin ihtiyacı olan depolama alanları ve çalışma alanları için daha iyi şartlar sağlanmıştır. Başta Gordion arkeolojik kazıları olmak üzere, Polatlı ilçesi civarından ele geçen eserlerin de sergilendiği müze, 2000 yılında Avrupa'da yılın müzesi yarışmasında finale kalarak önemini kanıtlamıştır (Fig.5).

Ayrıca, 1950 yılından beri süre gelen Gordion Antik Kenti kazılarında ele geçen binlerce buluntunun bir kısmı Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde, bir kısmı da ona bağlı olan Gordion Müzesinde sergilenmekte ve depolarında korunmaktadır. Ziyaretçi karşılama merkezi ise müzenin hemen yanında yer almaktadır. Burası, gezi sonrası alışveriş yapma ve dinlenme imkânı sunmaktadır (Fig.6).

Fig. 6 - Ziyaretçi Karşılama Merkezi.

Fig. 7 - Frig Krallığı'nın Anadolu'daki yayılım alanı.

GORDION VE ÇEVRESİ

Gordion, Türkiye'nin Orta Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Ankara'nın güneybatısında, Sakarya [Sangarios] ve Porsuk [Tymbris] Nehirleri'nin birleştiği yere yakın bir konumdadır. Antik dönemde, Kızılırmak [Halys] Nehri'nin batısında yer alan Gordion; Kütahya ilinin doğusunu, Konya, Isparta, Burdur illerinin kuzeyini, Ankara, Eskişehir, Afyon illerinin tamamını olmak üzere, Orta ve Kuzey Anadolu ile Marmara Denizi'nin güney bölümlerini kapsayan Frigya'nın başkentiydi (Fig.7). Gordion'un çevresindeki manzaraya bakıldığında bazalt, marn ve alçı taşından oluşan tepelerle çevrili büyük bir bozkırdan ibaret olduğu görülür. Türkiye'nin en uzun üçüncü nehi olan Sakarya Nehri'nin yatağı, Gordion ilk kurulduğunda yerleşimin doğu tarafında bulunuyordu. Ancak yoğun sulama, otlatma, ağaçların kesimi ile artan erozyon nehrin akışında değişimlere neden olmuştur. Bu nedenle günümüzde nehrin yatağı değişmiş, höyüğün batı tarafında yeni bir yatak oluşmuştur. Gordion'un güneydoğusunda ise 1921 yılında yapılan Sakarya Meydan Muharebesi'nin geçtiği Çile Dağı'nın tepelerinden biri olan Dua Tepe yer almaktadır. Gordion Antik Kenti, çevresindeki ovadan yaklaşık olarak 24 metre daha yüksektir. Kentin etrafı yaklaşık olarak 130 adet tümülüs ile çevrilidir. Elit mezarları olan bu yığma tepeler, Gordion'un en önemli görsel unsurudur. Gordion Antik Kenti'ne en yakın yerleşim Yassihöyük Mahallesi'dir. 1921 yılındaki Kurtuluş Savaşı sonrası yerleşim yeri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yaklaşık olarak 300 kişilik nüfusa sahip olan bu yerleşim, adını da yakınındaki antik yerleşimden dolayı almıştır. Gordion höyüğünün üst katmanının belirgin şekildeki düz görüntüsü, bu yeni yerleşime adını vermiştir (Fig.8).

Fig. 8 - Gordian Antik Kenti ve Yassihöyük Mahallesi.

Fig. 9 - Alfred ve Gustav Körte kardeşler.

GORDION'DA ARKEOLOJİK ÇALIŞMALAR

Gordion Antik Kenti 1893 yılında başlayan, Berlin-Bağdat demiryolu hattı inşası sırasında, Alfred ve Gustav Körte kardeşler tarafından keşfedilmiştir (Fig.9). Eski Yunan yazılı kaynaklarına dayanarak, Sakarya Nehri kıyısında yer alan bu yerleşmenin Frig başkenti Gordion olduğunu isabetli bir şekilde belirlemişlerdir. Burada 1900 yılında üç aylık kısa süreli bir araştırma yapan Körte kardeşlerden sonra uzun bir süre çalışma yapılmamıştır. 1950 yılında Penn Üniversitesi Müzesi'nden Prof. Dr. Rodney Young başkanlığında, Gordion'da uzun süreli araştırma ve kazı çalışmaları başlatılmıştır (Fig.10). Profesör Young'ın 1974 yılındaki ölümünden sonra Gordion'daki kazı ve araştırmalar yine aynı üniversite tarafından merhum Prof. Dr. Keith De Vries ve Prof. Dr. G. Kenneth Sams tarafından sürdürülmüştür. Kenneth Sams zamanında Prof. Dr. Mary Voigt da kazı başkanı olarak çalışmalarına devam etmiştir. Günümüzde de yine aynı üniversiteden Prof. Dr. C. Brian Rose başkanlığında çalışmalar devam etmektedir.

Fig. 10 - İlk kazı başkanı Rodney Young

FRİGLERİN KÖKENİ

Friglere ait bilgilerimiz antik Yunan kaynaklarına ve yapılan arkeolojik çalışmalara dayanmaktadır. Frigler, Homeros'un İlyada'sında Troya Savaşı sırasında Troya'nın müttefiki olarak geçer. Klasik dönem yazarlarından olan Herodotos, Friglerin Avrupa'da Makedonyalıların komşusu olduğunu ve orada adlarının Brigler olarak geçtiğini anlatır. Strabon'a göre ise Frigler/Brigler Trakya kökenli olarak tanımlanır. Güneydoğu Anadolu'da hakim olan Assurlular'ın yıllıklarına bakıldığında, Assur Kralı II. Sargon'un hüküm sürdüğü dönemde Muşkilerin kralı Mita'dan bahsedilir. Bu kişi Yunan yazılı kaynaklarında da adı geçen Kral Midas olmalıdır. Ayrıca Frig yazıtlarından da Mita ismini bilmekteyiz. Arkeolojik verilere baktığımızda höyükte Erken Bronz Çağ'ından Orta Çağ'a kadar bir yerleşimin olduğu tespit edilmiştir. Frigler ile ilgili en önemli bilgiler, Bronz Çağ'ından Demir Çağ'ına geçiş aşamasındaki tabakalardan gelmektedir. Bu geçiş MÖ 1200-1100 yılları arasında olmuştur ve hem mimaride hem de ele geçen buluntularda temel bazı değişikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Friglerin kökenine dair kanıtlardan biri, bu dönem ile birlikte görülmeye başlayan el yapımı, gri çanak çömleklerin varlığıdır. Bu seramiklerin paralellerini hem Balkanlar'dan hem de Troya'dan bilmekteyiz. Tüm bu kanıtlar bize Friglerin Trakya ya da Balkanlar'dan Anadolu'ya göçmüş bir topluluk olduğunu göstermektedir. Arkeolojik veriler bize, Friglerin göç ettikleri bu yeni topraklarda daha önce yerleşilmemiş bir alanı tercih etmediklerini, var olan yerleşim alanında yerel halk ile barışçıl bir şekilde kaynaştıklarını göstermektedir. Bunun en güzel kanıtı ise Hitit kültürünün çoğu özelliğinin daha sonra Frig kültürü içinde devamlılık göstermesidir.

Evre	Dönem	Tarih
1	Orta Çağ / Selçuklu	MS 13.-14. yüzyıl
2	Roma	MÖ 1. yüzyıl – MS 5. yüzyıl
3A	Geç Hellenistik	MÖ 250 – 1. yüzyıl
3B	Erken Hellenistik	MÖ 330 – 250
4	Geç Frig / Akhamenid	MÖ 540 – 330
5	Orta Frig	MÖ 800 – 540
6A	Tahrip Tabakası	MÖ 800
6B	Erken Frig	MÖ 900 – 800
7	Erken Demir Çağı	MÖ 1200 – 900
8	Geç Bronz Çağı (Geç)	MÖ 1300 – 1200
9	Geç Bronz Çağı (Orta)	MÖ 1400 – 1300
10	Geç Bronz Çağı (Erken)	MÖ 1600 – 1400
11	Orta Bronz Çağı	MÖ 2000 – 1600
12	Erken Bronz Çağı	MÖ 2300 – 2000

Fig. 11 - Gordion Antik Kenti kronolojik tablo.

FRİGLERİN BAŞKENTİ GORDION

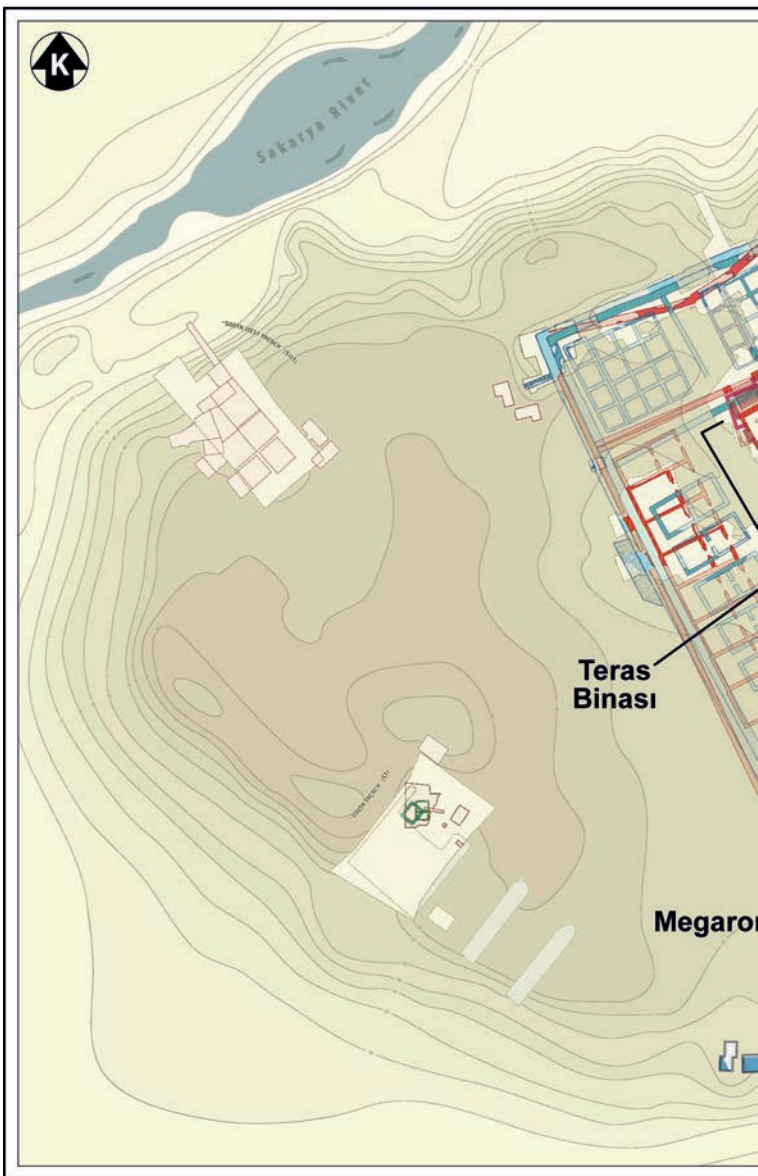
Gordion antik kenti, Yakın Doğu'daki en önemli arkeolojik alanlardan birisidir ve Tunç Çağın'dan günümüze 4000 yılı aşkın bir zaman diliminde yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. (Fig.11) Hem doğu hem de batıdaki diğer kentlerle siyasi ve ticari ilişkiler içinde olmuştur. Özellikle eski ticaret yollarının kesiştiği bir noktada olması ve Sakarya Nehri'ne yakın olması nedeniyle bu ilişkileri kolaylıkla sağlamıştır. Gerek tümölüslerde gerekse yerleşim alanında Filistin ve Suriye bölgesinden ithal edilmiş lüks eşyalar, MÖ 800'lü yıllarda dış dünya ile ilişkileri olduğunun işaretidir. (Fig.12) Ayrıca Kral Midas'ın Aiol kentlerinden biri olan Kyme'nin (İzmir/Aliağa) yöneticisinin kızı ile evlenmesi, aslında bir bakıma siyasi anlamda da bir ilişki kurulduğunun göstergesidir. Gordion'da Frig dönemi yerleşimi Proto- Frig, Erken, Orta ve Geç Frig olmak üzere dört ana dönem içinde değerlendirilir. (Fin.13)

Fig. 12 - Suriye-Filistin Bölgesinden ithal kemik (fildişi) at koşum takımı, yaklaşık MÖ 800.

Fig. 12 - Suriye-Filistin Bölgesin'den ithal kemik (fildişi) at koşum takımı, yaklaşık MÖ 800.

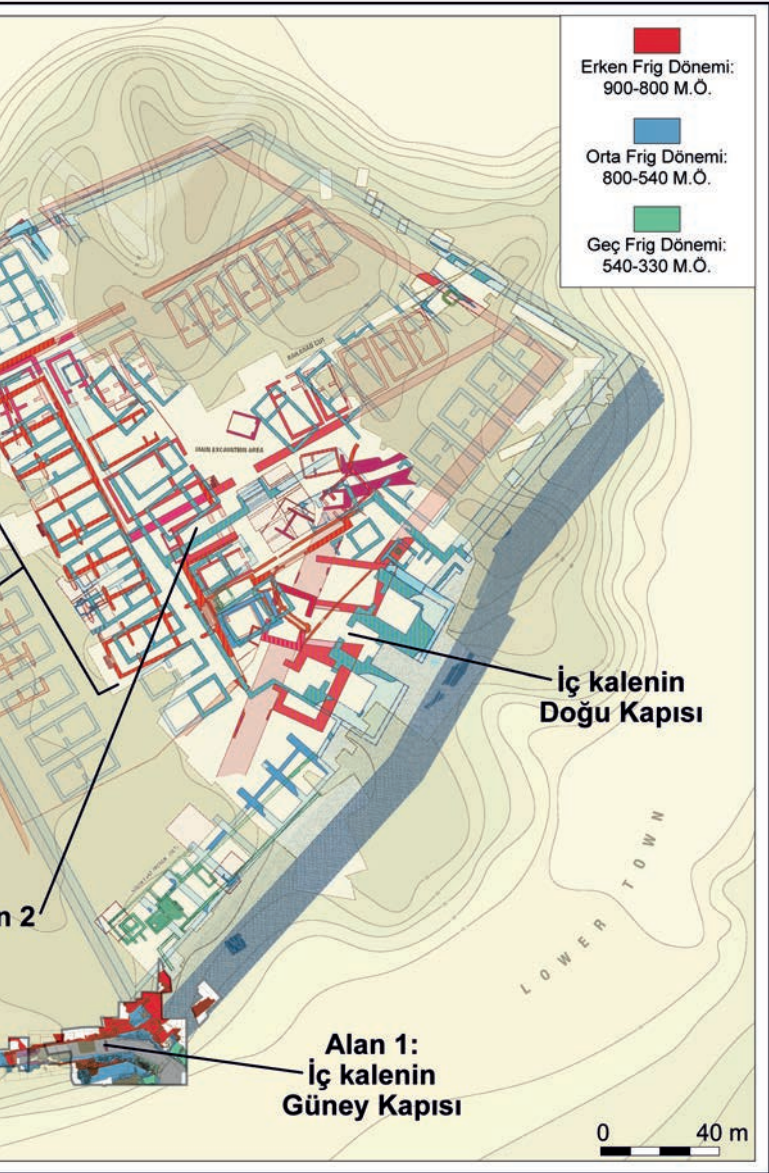

Fig. 13 - Gordion, İç Kale Höyük, tüm evreleri gösteren plan.

Fig. 14 - Erken Demir Çağı'na ait "Çukur Ev".

PROTO-FRİG DÖNEMİ (MÖ 1200-900)

Proto-Frig Dönemi ya da Erken Demir Çağ Gordion'u hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Bu döneme ait bilgiler, kentin doğusunda yapılan küçük sondajlar sayesinde elde edilmiştir. Veriler bize bu dönemde hayatın basitçe inşa edilmiş evlerde sürdüğünü göstermiştir. "Çukur Ev" tipi olarak adlandırılan bu evlerde önce siğ dikdörtgen formlu bir çukur hazırlanırdı. Bu çukurun içi taşlarla kaplanarak temel ve su basman seviyesi inşa edilirdi. Taş temel üstünde yükselen duvarların iskeleti sazdan oluşturulmuştur ve çamur ile sıvanmıştır. (Fig.14) Ele geçen seramikler el yapımıdır ve üzerlerinde kazıma ya da baskı ile yapılmış bezemeler vardır. Bu seramik grubu bize Güneydoğu Avrupa kökenli göçmen grupları işaret eder. (Fig.15) Ayrıca Geç Bronz Çağ'dan Erken Demir Çağ içine kademeli bir geçiş göstermez. Aksine, kanıtlar bu dönemde politik ve ekonomik organizasyonda bir değişiklikten ziyade bir nüfus değişikliğini gösterir.

Fig. 15 - Erken Demir Çağı'na ait seramikler.

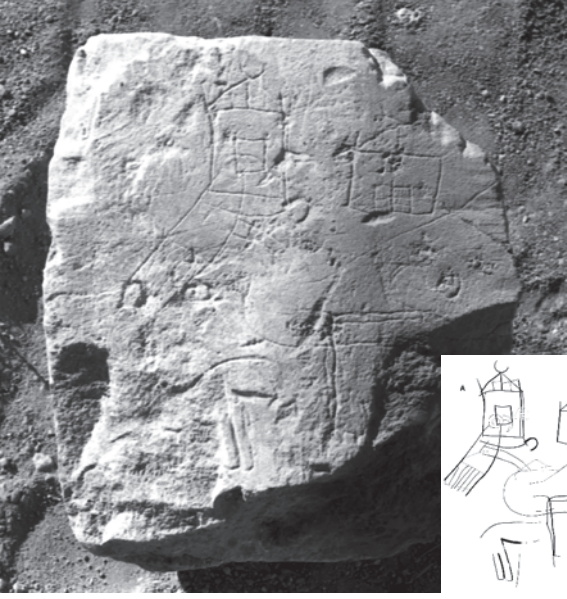

Fig. 17 - Erken Frig Dönemi'ne ait Megaron 2'den bir duvar bloğu ve çizimi. Çizim: Lynn Roller.

ERKEN FRIG DÖNEMİ (MÖ 900-800)

Erken Frig Dönemi'ne gelindiğinde Gordion, sağlam sur duvarları ve anıtsal yapıları ile büyük bir kale haline gelmiştir. Geçiş dönemi sonrası böylesine büyük boyutlu ve ciddi bir organizasyon gerektiren işlerin yapılabilmesi, güçlü bir merkezi otoritenin varlığını gösterir. Kentte iki hektardan daha büyük bir alanda kazı çalışmaları yapılmış ve Frig kimliğini yansıtan inşaat teknikleri, bina planları, yapı iç düzenlemeleri belgelenmiştir. Kalenin bir kısmı MÖ 800 civarında olduğu düşünülen büyük bir yangınla tahrip olmuştur. Bu yangın orada yaşayanları uzaklaştırmış ancak alanda çok miktarda malzemenin kalmasına neden olmuştur. Bu tahrip tabakası Anadolu'da geniş çapta kazılmış olan tek Erken Demir Çağ politik merkezidir. (Fig.16) Bu kalıntılardan ve tahrip tabakası dönemine tarihlenen zengin, yağmalanmamış tümölüslerden Frig maddi kültürünü ve ekonomisini iyi bir şekilde görebilmekteyiz. Ancak maddi kültür hakkında bu kadar geniş bilgiye sahip olunmasına rağmen, bize bu döneme dair daha çok bilgi verebilecek yazılı kaynak yoktur. Yerleşimde sadece Megaron 2'de bir duvar bloğu üzerinde kazıma çizgi ile yapılmış öylesine bir karalama vardır. (Fig.17) Frig diline ait örnekler aşağıdaki ilgili bölümde anlatılacaktır. Buluntular arasında açığa çıkarılan yerel Frig üretimi seramikler dışında ithal eşyalar Neo-Hitit krallıkları ile olan ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir.

Fig. 18 - Erken Frig Dönemi sur duvarları ve giriş kapısı.

Gordion'da sur duvarları ve kapısı 9. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir ve Anadolu'da Demir Çağı anıtsal mimarisi için ünik bir eserdir. (Fig.18)

Erken Frig kentine girişi sağlayan ve höyüğün doğusunda yer alan kapı kompleksi Gordion'un simgelerinden biridir. (Fig.19) Rampalı bir yol çift kapılı giriş binasına ulaştırır. Bu giriş yolunun ulaştığı kentin taş sur duvarları günümüzde ortalama 12 m yüksekliğe kadar korunmuştur ve orijinal yüksekliğe yakın olmalıdır.

Kale içinde yapılan kazı çalışmaları sonucunda, iki ana bölüm ortaya çıkartılmıştır. Saray alanı olarak adlandırılan yerde, kalın bir duvarla bölünen ve üstü açık olan iki avlu vardır. Avluların güneybatısında teras binaları ve megaron yapılar yer alır. Bu kompleks, geniş bir caddenin iki yanına karşılıklı bir şekilde konumlanmıştır.

Fig. 19 - Erken Frig Dönemi, sur duvarları ve giriş kapısı maketi.
Tasarım ve yapım: Gareth Darbyshire ve Christopher Ray.

Fig. 16 - Gordion, İç Kale Höyük, Teras Binası (TB2) yangın tabakası.

Fig. 20 - Teras Binaları, havadan görünüm.

TERAS BİNALARI

Teras binaları, saray alanından yaklaşık 2 metre daha yüksek bir teras üzerinde yer almaktadır ve buradaki yapılar ismini bu nedenle almıştır. Geniş bir caddenin iki yanında karşılıklı ve çok bölümlü olarak inşa edilen bu binaların 100 metreden daha uzun olan tüm alanı kazılmıştır. Bu nedenle Anadolu'daki en büyük yapı kompleksi olduğunu söyleyebiliriz. Temelleri megaron ev tipinde olup birbiri ile aynı özellikleri gösteren, ortak duvarlara sahip sekiz birimden oluşan teras binalarının üst yapısı taş, ahşap ve kerpiç malzeme kullanılarak yapılmıştır. Her birimin iç düzeni Megaron 3 ve 4'ü hatırlatır. Her yapıya giriş ön oda tarafındaki kapıdan ve cadde yönünden sağlanmaktadır. Birimleri birbirine bağlayan iç kapılar bulunmamaktadır ve saray alanına geçişi sağlayan arka kapılar da yoktur. (Fig.20) Teras binalarında yapılan kazılar sonucunda burada birtakım faaliyetlerin gerçekleştiğini söyleyebilmekteyiz. Ele geçen buluntular öğütme taşları, ağırşaklar, demir iğneler, arı kovanı şeklinde kerpiç fırınlar ve pişirme aletleri gibi objeleri içermektedir. Tüm bu buluntular yerinde olduğu gibi korunmuş (in-situ) olarak açığa çıkarılmıştır. Bu da üretim sırasındaki organizasyonu göstermesi bakımından önemlidir. Örneğin, öğütme taşlarının yan yana sıralanışı, burada birden fazla kişinin aynı anda oturarak çalıştığını göstermektedir. (Fig.21)

Fig. 22 - Teras Binalarında (TB4) açığa çıkan fırınlar.

Sayırsız ağırşak, mekânda iplik eğrildiğini ve dokuma yapıldığını, demir iğneler ise dokunan kumaşların dikim işleminin de bu mekânlarda gerçekleştirildiğini düşündürmektedir. Birimlerin ön odalarında açığa çıkarılan büyük arı kovani biçimli fırınlar ve pişirme aletleri, mutfak işlerinin yapıldığı yeri işaret etmektedir. (Fig.22) Teras binaları içinde gerçekleşen ve tekrar ettiği düşünülen bu aktiviteler seri bir üretim olduğunu göstermektedir. Mekânların büyüklüğüne ve konumlarına bakarak, tüm teras binalarının faaliyet gösterdiği zamanlarda, burada yaklaşık 300'e yakın kişinin çalıştığı söylenebilir. Yazılı belgelerin yokluğu, gerçekleşen bu ekonomik ve sosyal faaliyetleri tahminden öteye götürmemektedir. Buradaki faaliyetler saray ekonomisinin merkezini oluşturuyor olmalıdır. Arkeolojik veriler sayesinde, bahsi geçen teras binalarının sarayın ihtiyaçlarını karşılayan atölyeler olduğunu söyleyebiliriz. MÖ 800 yılları civarında nedeni bilinmeyen büyük bir yangın sonucu bu yapılar tahrip olmuş ve Orta Frig Dönemi'nde düzenlenerek tekrar kullanılmıştır.

Fig. 21 - Teras Binalarında [TB3] açığa çıkan öğütme taşları.

Fig. 23 - Megaron 3 fotoğrafı ve planı.

MEGARON YAPILARI

Erken Frig Dönemi'nde bina inşasında tercih, megaron plan olarak isimlendirilen yapılardan yana olmuştur. Bu plan tipi, dikdörtgen şeklinde büyük bir ana oda ve önünde daha küçük bir ön odadan oluşmaktadır. (Fig.23) Ön oda binaya girişin yapıldığı yerdir. Megaron plan, Erken Bronz Çağın'dan itibaren bilinen mimari bir uygulamadır. Megaron'lar büyüklükleri ve kullanımları bakımından farklı özellikler gösterir. Kentte özellikle 4 megaron dikkat çekici özelliklere sahiptir.

Megaron 1, saray alanı olarak adlandırılan yerde en küçük olan megarondur. Taş temel üzerine, kerpiç bloklarla yükseltilmiş duvarlara sahiptir. Duvarlar ahşap kiriş ve kolonlarla sağlamlaştırılmıştır. Kazı sırasında bu kolonlara ait delikler açığa çıkarılmıştır.

Megaron 2, Megaron 1'e bitişik olarak inşa edilmiştir. Megaron 1'dekine benzer teknikte ahşaplar kullanılmıştır ancak duvarları taştandır. Önde yükseltilmiş platformu ile diğer binalardan ayrılmaktadır. Bu binanın en göze çarpan kısmı taban döşemesidir. İşlenmemiş ve çeşitli renklerden oluşan çakıl taşları ile yapılmış olan mozaik döşeme, belli bir şemaya sadık kalınmadan çeşitli geometrik desenler kullanılarak yapılmıştır. Gordion Müzesi bahçesinde sergilenen bu mozaik, MÖ 9. yüzyıla tarihlenmektedir ve bilinen en erken tarihli mozaik döşeme olmasıyla özel bir yere sahiptir.(Fig.24)

Dış duvarları üzerine kazınmış figüratif ve soyut desenler, binayı diğer megaronlardan ayıran bir başka özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın önündeki dolgu toprakta bulunmuş olan ve muhtemelen binaya ait taş akroter, binayı ayrıcalıklı kılan bir diğer yapı elemanıdır. (Fig.25) Erken Frig kalesi içinde bir tapınım yerinden bahsetmek gerekirse, Megaron 2 en muhtemel adaydır ve burada Frig ana tanrıçası Matar tapınım görüyor olmalıdır. Başka bir Frig merkezi olan Ankara'da bulunan Matar kült kabartması üzerinde betimlenen binada da Megaron 2'de ele geçen akrotere benzer yapı elemanı görülmektedir. Ayrıca dağlık Frigya'da, Gordion'un güneybatısında, tanrıçayla ilişkilendirilen kaya tapınakları aynı tip akrotere sahiptir.(Fig.26)

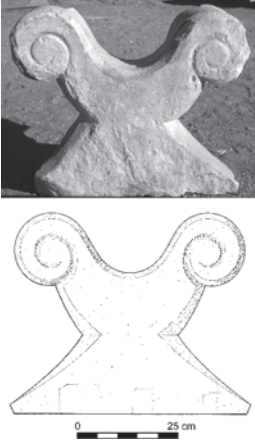

Fig. 25 - Megaron 2'ye ait akroter, Gordion Müzesi.

Fig. 26 - Ankara, Bahçelievler Matar (Kybele) kült kabartması, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Fig. 24 - Megaron 2'ye ait taban mozaığının buluntu hali ve suluboya resmi. Suluboya resim: Joseph Last.

Megaron 3, saray alanının iç avlusuna bakmaktadır ve kale içindeki en büyük megarondur. (Fig.27) Tabana oturtulmuş kolonlar iki kereste sırasının ortada bir ana nefi ve iki yanda koridorları desteklediğini göstermektedir. Yapının arka duvarı boyunca bulunmuş olan tekstil kalıntıları, burada alçak bir divanın varlığını düşündürür. Megaron çok miktarda zengin eser içermektedir; kaliteli seramik ve bronz kaplar, fildişi ve metal parçalar, fildişi kakmalı mobilyalar bunlar arasında sayılabilir. Megaron 3, Gordion'un MÖ 9. yüzyıl yöneticileri tarafından zenginlik ve asaletlerini gösterebilecekleri bir kabul salonu ya da dinleme yeri olarak kullanılmış olmalıdır. Megaron 4, Megaron 3'ün arkasında yer almaktadır ve yükseltilmiş bir teras üzerine inşa edilmiştir. Parke taşları ile döşenmiş bir rampa ile ulaşılan bu seçkin yapının ne amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Komşusu Megaron 3 gibi ana odası bir orta nef ve iki koridordan oluşmaktadır. Tüm megaronlar beşik çatıya sahip olmalıdır. (Fig.28)

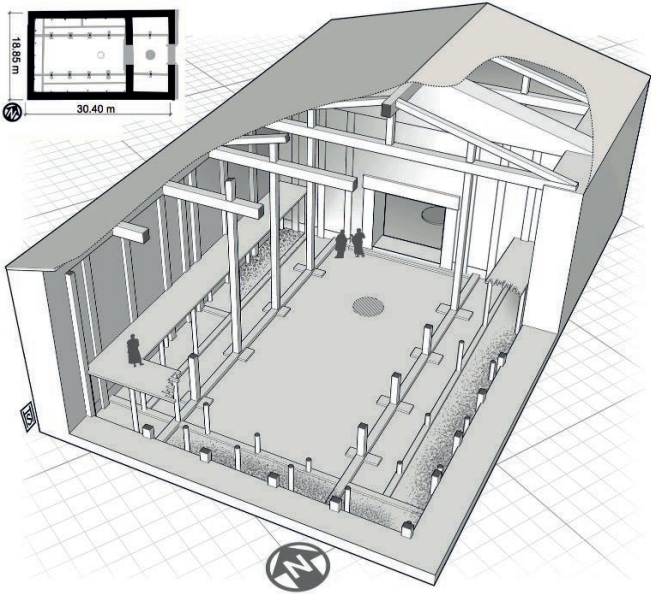

Fig. 27 - Gordion, İç Kale Höyük, Megaron 3 yapısı rekonstrüksiyon çizimi. Çizim: Samuel Holzman.

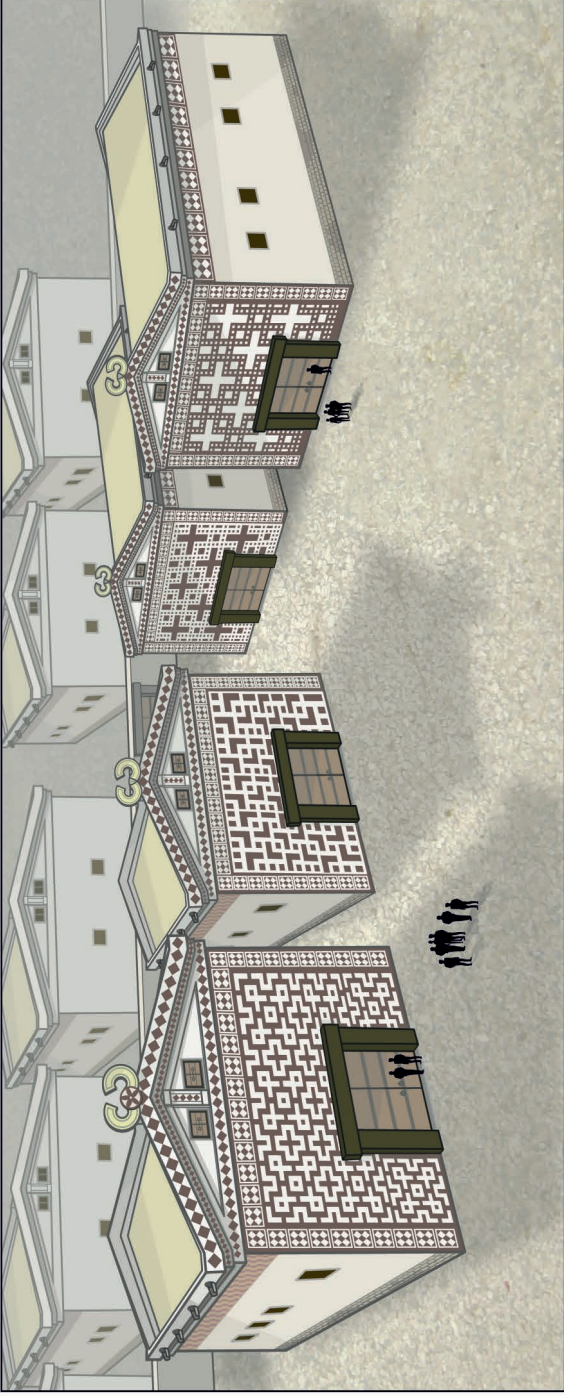

Fig. 28 - Megaronlar'ın rekonstrüksiyon çizimleri. Tasarım ve çizim: Gareth Darbysshire ve Ardeth Anderson.

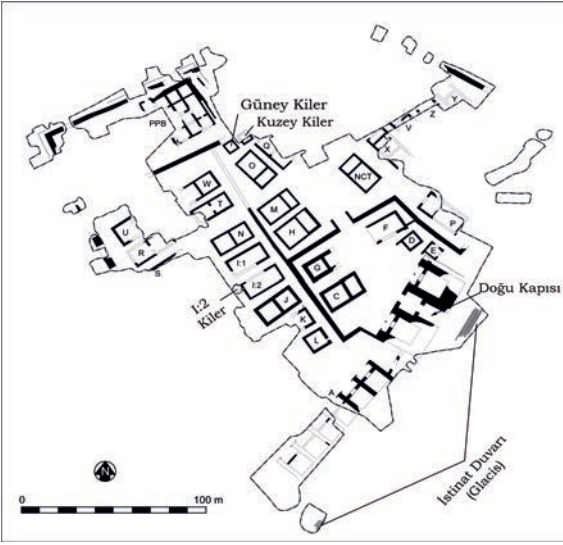

Fig. 29 - Orta Frig Dönemi, İç Kale Höyük planı.

ORTA FRIG DÖNEMİ (MÖ 800-540)

MÖ 800'lerde Erken Frig yerleşiminin bir yangın ile son bulduğu bilinmesine rağmen yangının neden çıktığına dair bizlere bilgi verecek herhangi bir veri yoktur. Bu nedenle her ne ise, tahribatın hemen ardından Frigler toparlanmış ve yeni bir kale inşa etmişlerdir. (Fig.29) İyi projelendirilen yeni yerleşim, eski kalenin kademeli yapılaşmasından farklı olarak tek bir seferde planlanmıştır. Muhtemelen MÖ 8. yüzyılda hüküm sürmüş olan Kral Midas, kendisinden önceki yöneticiler tarafından başlatılan bu projenin tamamlanma aşamasına tanık olmuş olmalıdır.

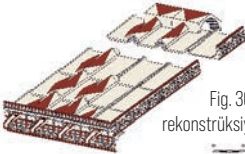

Fig. 30 - MÖ 6. yüzyıla ait pişmiş toprak çatı kiremitleri ve rekonstrüksiyon çizimi. Çizim: Matt Glendinning ve Gebhard Bieg.

Dramatik ve etkileyici bir görüntü oluşturan bu duvarlar, kalenin savunmasında rol oynamıştır. Orta Frig Dönemi'nde bir başka değişiklik ise teras binalarının planında olmuştur. Eski yerleşimde teras binaları birbirine bitişikken, yeni yerleşimde bu binalar birbirinden ayrıdır. Bu yapılaşma yangın olması durumunda yangının etrafa yayılmasını yavaşlatmak amacıyla olabilir. MÖ 6. yüzyılda ve muhtemelen Pers istilasından önce, binaların bir kısmı pişmiş toprak çatı kiremitleri ve dekoratif friz sıraları ile yenilenmiş olmalıdır. (Fig.30) Bu dönemin başlarında Kral Midas hüküm sürmüştür ve dönemin ilerleyen zamanlarında Frig kültürü geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. MÖ 6. yüzyılın başlarında Lydia hâkimiyetine giren kentte, Küçük Höyük olarak adlandırılan yerde yeni bir yerleşim ve sur duvarı inşa edilmiştir. Muhtemelen bir Lydia kalesi olduğu düşünülen alanda çok sayıda Lydia kökenli çanak çömlek ele geçmiştir. Burada yapılan çalışmalarda yaklaşık 12 metre yüksekliğinde ve en az 50 metre uzunluğunda kerpiç bloklardan oluşan sur duvarı ve dört katlı kale binası inşa edildiği görülmüştür. MÖ 540 civarında sur duvarı ve kale Pers işgali sırasında yıkılmıştır. (Fig.31) Duvar üzerinde ve yine kerpiçten yapılmış saldırı rampası üzerinde çok sayıda saplanmış şekilde duran ok ucu ele geçmiştir.

Fig. 31 - Küçük Höyük'te, Pers işgali sırasında yıkılan kerpiç kale.

Fig. 32 - MÖ 5. yüzyıla ait "Boyalı Evden" fresk (duvar resmi) parçaları.

GEÇ FRİG DÖNEMİ/AKHAMENİD DÖNEM (MÖ 540-330)

Pers işgali ile birlikte Frigler eski güçlerini kaybetmiştir. Pers Kralı Kyros, MÖ 540 yılları civarında Küçük Asya'yı fethedince, Frigya Akhamenid imparatorluğunun bir parçası olmuş ve burada bir satraplık/valilik kurmuştur. Perslerin Frigler üzerindeki kültürel etkisi başlangıçta az olmakla birlikte arkeolojik olarak saptanabilmektedir. Bazı Akhamenid kap türleri bu dönemde Gordion'da kullanım görmeye başlar. Ayrıca bu kapların taklitleri, yerel ustalar tarafından üretilmiştir. Bu döneme ait en çarpıcı buluntu, İç Kale höyüğünde, Orta Frig Dönemi'ne ait, iki megaron (C ve G) arasında yer alan Boyalı Ev'dir. MÖ erken 5. yüzyıla tarihlenen bu ev duvar freskleri ile ön plana çıkar. Figürlerin çoğunluğunu, parlak renklerde khiton, himation giymiş, baş örtülü ve çeşitli takılar takmış kadınlar oluşturmaktadır. (Fig.32) Başlarında grifon protomlarından oluşan taç takmış olan figürler farklı bir statüyü işaret ediyor olmalıdır. Belli bir düzen içinde sıralanmış figürler nedeniyle tasvir edilen sahne, özel bir törenin yansıması gibi durmaktadır. Evin yapım tekniği, özel duvar süslemeleri bu yapının bir tapınım yeri olabileceğini düşündürmektedir. Duvarlardaki kadın figürleri, Matar/Kybele dışında Frig kadınının tasvir edildiği ender örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönemde, Gordion'a Atina ağırlıklı olmak üzere, Korinth, Lakonia ve İonia'dan ithal seramikler gelmiştir. Büyük İskender'in MÖ 334 yılında Persler'e karşı başlattığı sefer ile birlikte Gordion eski önemini, kimliğini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Bu büyük sefer sırasında İskender'in uğrak yerlerinden biri de Gordion olmuştur. Bu ziyareti takip eden yıllarda, İskenderin başarılı seferi sonucu Gordion, güçlü bir Frig yerleşiminden ziyade, Hellenistik Dönem'in büyük bir şehri olmaya aday olmuştur.

Fig. 33 - Alan B'den, Galatlara ait farklı gömü örnekleri

MÖ 330 SONRASI GORDİON

MÖ 330 sonrası, Hellen kültürü, Yunan dünyasının sınırlarını aşarak tamamen farklı kültüre sahip coğrafyalara yayıldı. Bu tarihten sonra geleneksel Frig eşyaları yerini, özellikle seramikte, Yunan kültürü etkisindeki eşyalara bırakmıştır. Gordion'da yaşayan Frig halkı, Persler ve Yunanlarla karışmış olmalıdır. MÖ 3. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra, Keltler ya da Galatlar, Batı Avrupa'dan göç etmiş ve Anadolulu yöneticiler tarafından paralı asker olarak alınmışlardır. Gordion'un gelişen bir Hellenistik kent oluşumunu, beklenmedik bir şekilde Galatlar engellemiştir. Galatlar ile ilgili bilgilere "Aşağı Şehir" olarak adlandırılan alanda yapılan kazılar sonucu ulaşılmıştır. Burada çok sayıda mezar açığa çıkarılmıştır. Bu mezarlarda açığa çıkan insan iskeletleri incelendiğinde, ölü gömme geleneklerinin farklılıklar gösterdiği gözlemlenmiştir. (Fig.33) MÖ 189'da, Romalı General Manlius Vulso, Pergamon Krallığı'nın emrinde, Gordion'a gelmiş ve Galatlara karşı bir sefer düzenlemiştir. Ancak geldiğinde kentin terkedilmiş olduğunu görmüştür. Gordion'un, eski yerleşimin batı yarısında yeniden inşa edilmesi, Geç Roma İmparatorluğu zamanında, MS 1. yüzyılda olmuştur. Yeni yapılanma, bir Roma kolonisini temsil ediyor olabilir. MS 175 ile MS 3. yüzyıl arasındaki boşluktan sonra kent, erken Bizans Dönemi içlerine kadar yani MS 6. yüzyıla kadar yerleşim görmüştür. Bundan sonraki yerleşimler Geç Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerini içerir. Geç Osmanlı Dönemi boyunca, yerleşim merkez höyüğün batı yarısında, Bebi Köyü'nde, yoğunlaşmıştır. Bu köy 1921 yılında Sakarya Meydan Savaşı sırasında tahribata uğramıştır. Bugün Yassıhöyük Mahallesi Gordion'daki yerleşimin en son temsilcisidir.

Fig. 34 - Orta Frig Dönemi, ahşap mezar odası (Tümülüs MM) ve Helenistik Dönem, taş bloklarla yapılmış mezar odası (Tümülüs O).

TÜMÜLÜSLER

Gordion'da tarihi peyzajın en önemli ögesi, yerleşimin etrafında yer alan tümülüslerdir. MÖ 9. yüzyıl ile MÖ 1. yüzyıl arasına tarihlendirilen yaklaşık 130 adet tümülüs Gordion'un ölü gömme gelenekleri içinde önemli bir yere sahiptir. Tümülüsler, mezar odası hazırlandıktan sonra üzeri toprak ile kapatılarak oluşturulan yığma tepeler olarak tanımlanabilir. Soylu kişiler için tercih edilen bu gömü tipinde, anıtsal boyutta olanlarının yanında daha küçük boyutlu olanları da vardır. Frigya'da başka hiçbir yerde bu kadar büyük boyutlu ve çok sayıda tümülüs bulunmamaktadır. Kerkenes'te 70, Ankara'da 20 adet tümülüs bilinmektedir. Anadolu'da sadece Lydia'nın başkenti olan Sardis'te, Gordion tümülüslerine benzer büyüklükte ve sayıda tümülüs mezarlar vardır. Erken ve Orta Frig Dönemi'ne ait tümülüslerin mezar odası genellikle inşa ve yapı malzemesi bakımından benzer özelliklere sahiptir. Bu dönemlerde ahşap yapı malzemesi kullanılarak yapılan mezar odası, daha geç dönemlerde taş bloklar ile inşa edilmiştir. (Fig.34) Tümülüslerde, inhumasyon (bedenin korunarak) ya da kremasyon (bedenin yakılarak) olmak üzere iki çeşit gömü tipi kullanılmıştır. Gordion'da tümülüslerin en büyüğü "Midas Tümülüsü" ya da "Tümülüs MM" olarak isimlendirilen tümülüstür. (Fig.35)

Fig. 35 - Tümülüs MM.

Fig. 36 - 1957 yılında, Tümülüs MM'de, madencilerin tünel açma çalışmaları.

TÜMÜLÜS MM

Gordion'da kazısı yapılmış ve ziyarete açık olan Tümülüs MM, 1957 yılında, Rodney Young tarafından kazılmıştır. 2700 yıllık olan tümülüs, yüzyıllar boyunca erozyona maruz kalmasına rağmen 53 metre yüksekliği ve 300 metrelik çapıyla hala anıtsal boyuttadır. Gordion Müzesi'nin karşısında yer alan tümülüsün mezar odasına, Zonguldak maden işçilerinin açtığı tünel ile ulaşılır. (Fig.36)

Mezar odası, mimarisi ve bozulmadan günümüze kadar ulaşmış olması bakımından ünik bir eserdir. Taş dolgunun üzerinde ardıc kütüklerinden oluşan bir katman vardır. Bu katmanın üzerinde, çam kütüklerinin oturacağı hafif çukurlaştırılarak işlenmiş düzgün yüzey, mezar odasının tabanını oluşturan sedir ağacından döşemeye destek olmaktadır. Kare şekilli çam duvar kütükleri, tabanın üzerine oturur. Duvarın dış kısmında çerçeve olarak işlenmemiş ardıc kütükleri bulunur. Mezar odasının iç cephesinde kullanılan çam kütükleriyle, onu çevreleyen ardıc kütüklerinin arası taş ile doldurulmuştur. Tüm bunlar uyum içinde inşa edilmiştir. Üçlü bir çatı sistemi kullanılarak mezar odasının üstü kapatılmıştır. Birbiri üstüne oturan çam kirişler ile çatının üçgen alınlık kısmı oluşturulmuştur. (Şek.37) Bu çatı sistemi, Frig megaronlarından ve dağlık Frigya'daki kaya yüzeylerine işlenmiş, açık hava kutsal alan mimarisinden de bilinmektedir.

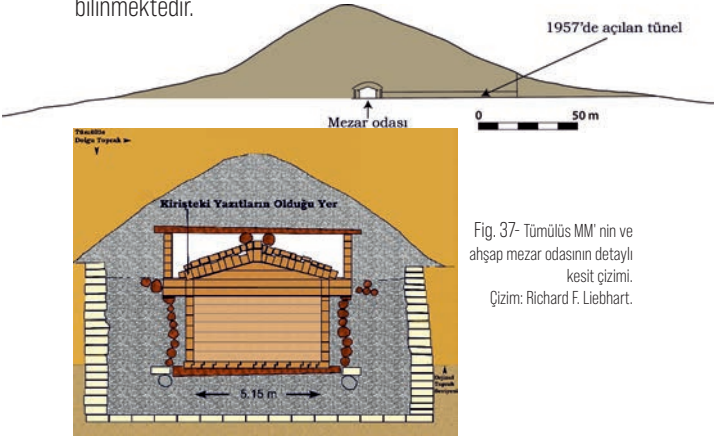

Fig. 37- Tümülüs MM' nin ve ahşap mezar odasının detaylı kesit çizimi.
Çizim: Richard F. Liebhart.

Fig. 38 - Tmls MM'den, bronz kazanlar, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Mezarın yapımının bu aşamasında kralın cenazesi yerleştirilmiş olmalıdır. Kral onuruna ziyafet verilmiş ve mezar hediyeleri mezar odası içine yerleştirilmiştir. Mezarda hiç altın bulunmamıştır, ancak mezar hediyeleri sayıca çok ve kalitelidir. Mezarda bulunan objeler içinde 3 büyük bronz kazan, 166 bronz kase, kepçeler, sürahiler, 172 bronz fibula (elbiselerde kullanılan bir çeşit kilitli iğne), 9 üç ayaklı aşsap masa, 2 büyük kakmalı aşsap servis sehpası, 2 adet bronz situla (kova biçimli özel içki kabı) bulunmuştur. (Fig.38-39-40) Tmls MM'den ele geçen eserlerin büyük bir kısmı Anadolu Medeniyetleri Müzesinde, bir kısmıda Gordion Müzesinde sergilenmektedir.

Fig. 39 - Tmls MM, ko başı ve aslan başı Őeklindeki bronz sitularlar (kova Şeklinde içki kabı), Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Suluboya izim: Piet de Jong, 1957.

Fig. 40 - Tmls MM'den, aşsap ayaklı sehpası, Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Restorasyon ve izim: Elizabeth Simpson.

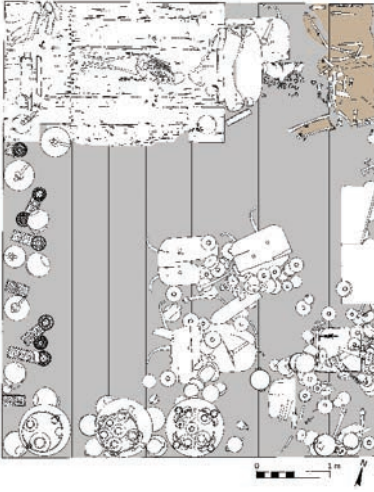

Fig. 42 - Tömülüs MM, ahşap mezar odasının buluntu hali planı.

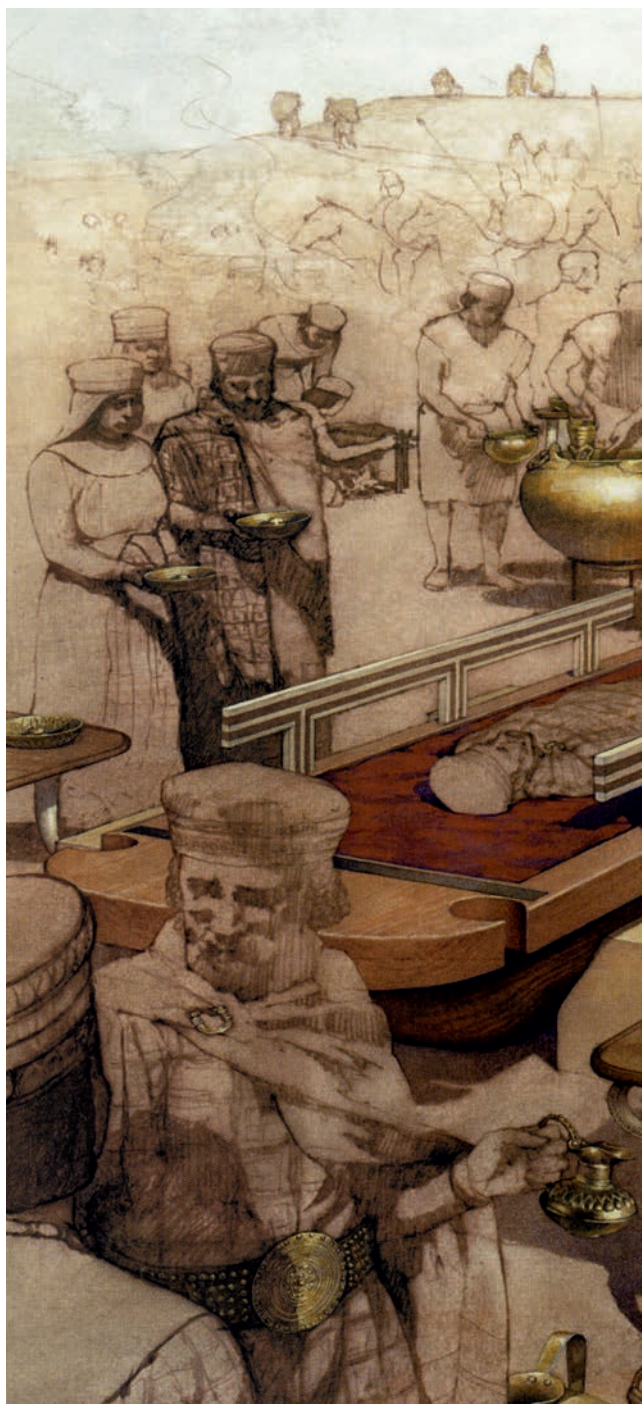
Plan çizimi: Richard F. Liebhard, Gareth Darbyshire ve Ardeth Anderson.

Yapılan analizler sonucunda ele geçen bu kapların içerdikleri yiyecek ve içecekler tespit edilmiş, cenaze töreninde verilen ziyafetin menüsü hakkında bilgilere ulaşılmıştır. (Fig.41) Üzüm şarabı, arpa birası, bal likörü, baharatlı mercimek, bal ve şarap ile marine edilmiş koyun ya da keçi eti ziyafetin oldukça zengin bir menüye sahip olduğunu göstermektedir. Mezar odasındaki eserlerden yetmiş tanesi, üç duvarda yer alan demir çivilere asılmıştır ancak demir çivilerin korozyona uğraması nedeniyle bu eserler yere düşmüştür. (Fig.42-43)

Tüm düzenleme ve tören bittikten sonra yas tutanlar mezardan çıkmış, mezar odası kapatılmış ve mezar odasının dışı tamamen moloz taşlar kullanılarak doldurulmuştur. Daha sonra taş dolgunun üstüne, istenilen yüksekliğe ulaşılan kadar toprak yığılmıştır. Mezarın tarihlendirilmesi için ardıc kütükleri üzerinde yapılan dendrokronoloji çalışmaları sonucunda, ardıc kütüklerinin en geç MÖ 740 yılına ait olduğu tespit edilmiştir. Bu kütüklerinin mezar odasında kullanılmak üzere kesilmiş olduğu düşünülürse, mezar için kesin tarihi verdiklerini söyleyebiliriz. MÖ 740 bu mezarın tarihi ise MÖ 709 yıllarında tahtta olan Midas için bu tarih çok erkendir. Bu durumda Tömülüs MM, Midas'ın babası Gordios için yapılmış olabilir. Eğer öyleyse, bu mezar, Kral Midas'ın ilk büyük yapı projesidir. Tüm bu bilgilerimize rağmen mezar hala "Midas Tömülüsü" olarak isimlendirilmeye devam etmektedir.

Fig. 43 - Tömülüs MM, ahşap mezar odası eserlerin buluntu hali.

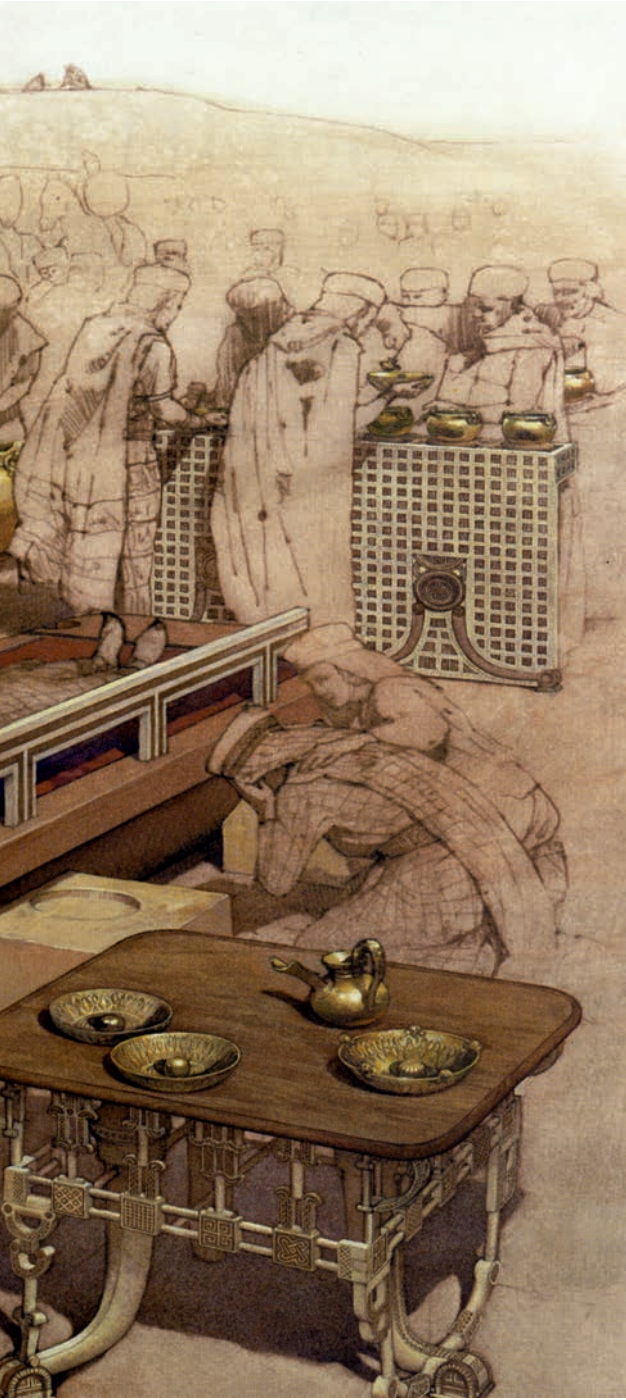

Fig.41 - Tumulus MM, cenaze töreni canlandırma çizimi. Canlandırma ve çizim: Greg Harlin ve Elizabeth Simpson. (Çizimin tüm hakları saklıdır, izinsiz kullanılamaz.)

GORDION'A AİT EFSANELER

Gordion, Frigya'nın başkenti olması, anıtsal sur duvarları, tümölüsleri, ele geçen buluntuları ile tarihe bıraktığı önemli somut mirasın yanında efsaneleriyle de günümüze kadar koruna gelmiş sözlü bir mirasın da sahibidir. Klasik Dönem ve sonrasında yaşamış olan antik yazarların da bahsettiği üç hikâye vardır. Bunlar, “Eşek Kulaklı Kral Midas”, “Kral Midas'ın Altın Dokunuşu” ve “Gordion Kör Düğümü” hikâyeleridir.

Efsaneye göre, şarap tanrısı Dionysos müritleriyle birlikte doğa yürüyüşüne çıkmıştır. Akıl hocası, yarı insan yarı keçi olan kır tanrısı Silenus'un ortadan kaybolduğu farkedilir. Silenus yaşlıdır ve şarabın etkisiyle sarhoş gezmektedir. Frigyalı köylüler, Silenus'u Kral Midas'ın gül bahçesinde bulurlar ve krala götürürler. Kral Midas, Silenus'u tanır ve onu uzun süre misafir eder. Daha sonra Midas, Silenus'u alır ve Lydia'da bulunan Dionysos'un yanına götürür. Dionysos, bu iyiliğinden dolayı Midas'a istediği bir dileğini gerçekleştirme vaadinde bulunur. Kral Midas, "Dokunduğum her şeyin altına dönmesini istiyorum," der. Dionysos da bunu kabul eder. Midas, gücünü dener ve her şeyin altına olduğunu görür.

Midas mutlu bir şekilde evine döner ve bir ziyafet hazırlanmasını ister. Gelen yiyeceklerin bir bir altına dönmesi ile sevinci kursağında kalan Midas, ne kadar yanlış bir dilekte bulunduğunu anlar. Kızına dokunduğunda onun da altına dönüşünü izledikten sonra Dionysos'a koşarak bu gücü ondan geri almasını ister. Dionysos, Midas'ın haline acıyıp ona Paktalos Irmağı'nda (Sart Çayı) yıkanmasını söyler. Midas söyleneni yapar ve gücünü nehre verir. Eve geldiğinde, her şeyin yine eski haline döndüğünü görür. Efsanenin bir başka versiyonunda ise, Midas altına dönüştürdüğü kızını eski haline çeviremez ve aç gözlülüğünün bedelini çocuğunun ölümüyle öder. Paktalos Irmağı Lydia'nın başkenti Sardis'tedir ve Lydia'nın zenginliğini bu çaydan gelen altın ile sağladığı rivayet edilir. Aristoteles'e göre ise hikâye farklı biter; Midas dokunduğu her şeyin altına dönmesi nedeniyle yemek yiyemez ve su içemez hale gelerek, açlıktan ölmüştür.

Fig.44 - T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü sanatçıları tarafından, Gordion Müzesi bahçesinde, 2021 yılında sahnelenen, "Midas'ın Kulakları" operasından "E ek Kulaklı Midas".

Altına d n st rme gücü nedeniyle zor günler geçiren Midas, kır Tanrısı Pan'ın (Marsias) müridi olur. Pan bir gün, müziğin, sanatın, ış ın ve şiirin tanrısı Apollon'a müzik konusunda meydan okur. Midas, yarışmanın j rilerinden biri olur. Apollon ve Pan enst rmanlarını çaldıkça jüri adeta büyülenir ancak Apollon'un lirinden çıkan ezgiler Pan'ın fl t nden çıkan ezgilere göre jüriyi daha çok etkiler ve bu nedenle j rilerden biri olan da  tanrısı Tmolos, oyunu Apollon'dan yana kullanır. Ama Midas oyunu yarışma sonunda Pan'a yönelik kullanınca Tanrı Apollon çok kızar ve "Güzel müziği ayırt edemeyen kulak insan kulağı olamaz, sana eşek kulağı yakı ır!" diyerek Midas'ın kulaklarını eşek kulağına d n st r r. Bu korkunç görüntü karşısında kral, halkının karşısına çıkmaya cesaret edemez ve serpu  (bir çeşit şapka) takarak kulaklarını kapatmaya çalışır. Bir gün saçlarını kesmek için gelen berber kralın eşek kulaklarını görür. Berberin içi bittikten sonra, kralın bu durumunu kimseye anlatmayaca ına dair söz alınır ve berberin saraydan ayrılmasına izin verilir. Ancak berber söz vermiş olmasına rağmen bu sırrı daha fazla ta ıyamayacak hale gelir. Hayatını tehlikeye atmadan bu sırrı s yleyebilece i bir yol bulur ve boş bir araziye giderek toprağa derin bir çukur kazar. Berber, buradan ba ını içeri sokarak, "Kral Midas'ın kulakları eşek kulakları! Kral Midas'ın kulakları eşek kulakları!" diye ba ırır. Tabii ki ortaya böylelikle çıkan sır uzun süre saklı kalmaz. Zamanla berberin kazdı ı çukur toprakla dolmuş ve üzerinde yeşil otlar çıkmış. R zg r bu otları sa a sola savurduk a, onlar da, "Kral Midas'ın kulakları eşek kulakları! Kral Midas'ın kulakları eşek kulakları!" diye dile gelmeye ba lamı lar. İnsanlar zamanla bunu duymaya ba lamı  ve artık sır ortadan kalkmış. Buna rağmen Kral Midas, şapkasını takmaya devam etmiş. Bu nedenle insanlar hiçbir zaman bunun gerçek olup olmadığını bilememi . (Fig.44)

Bu efsanenin çıkış noktası ile ilgili bir varsayım ortaya atılmıştır. Buna göre, Midas'ın henüz anne karnındayken tutulduğu bir rahatsızlık sebebiyle asimetrik kulaklara sahip olduğu öne sürülmüştür. Nadir görünen bu hastalık nedeniyle, Midas'ın kulaklarından biri çok yukarıda, diğeri ise çok aşağıdadır. Aynı zamanda, Midas'ın kafatası da düzgün değildir. Kral, halkından çok utandığı için, sürekli şapka ile dolaşmış. Halk, kralın kulaklarını hiç göremediğinden "Kral Midas'ın kulakları eşek kulakları" diye bir söylenti yayılmış.

Gordion kör düğümü efsanesi ise, Gordion hakkında anlatılan ünlü hikâyelerden bir diğeridir. Hikâye, MÖ 334/333'te Büyük İskender'in Pers İmparatorluğu'na karşı yürüttüğü sefer sırasında gerçekleşir. Büyük İskender, ordusuyla birlikte Anadolu'dan geçerken Gordion'a gelir. (Fig.45) Efsaneye göre, Makedonya Kralı Büyük İskender Gordion'da olduğu sırada, Zeus Tapınağı'nda bulunan özel bir araba olduğunu duyar. Arabanın boyunduruğu kızılıcık kabuğundan karmaşık bir düğüm ile

Fig.45 - Büyük İskender'e ait mozaik, IV-1. yüzyıl, Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi.

bağlanmış. Bu düğümü çözen kişinin Asya'nın efendisi olacağı kehanetine inanılmaktadır. Bu kehanetin doğruluğunu test etmek isteyen ya da buna inanan İskender düğümü çözmeyi dener ancak başarısız olunca kılıcını çekerek düğümü keser. (Fig.46) Gerçekten de daha sonra seferine devam eden Büyük İskender hâkimiyet alanını genişleterek yeni bir çağın başlamasına da neden olan büyük bir yönetici olmuştur. Ayrıca bu efsane detaylarla zaman kaybetmeden, sorunu kökünden halletmek anlamında kullanılan "Gordion düğümünü kesmek" ya da koşulların karmaşık hale gelmesi, sorunların çözülmesinde çok fazla zaman ve çaba gerektiren durumlar için kullanılan "Gordion düğümü" deyimlerinin türemesine neden olmuştur. Gordion'da geçen bu hikâye sadece Büyük İskender ile bağlantılı olmayıp aynı zamanda temelde Kral Gordios ve oğlu Kral Midas ile de ilişkilidir.

Fig.46 - Büyük İskender kör düğümü keserken.

Fig.47 - Kral Midas'ın babası Gordios'un, Tümülüs MM'in ahşap mezar odasında bulunan iskeleti ve kafatası yüzlendirmesi. Yüzlendirme: Richard Neave ve John Prag.

Bir zamanlar Gordios isimli bir Frig çiftçisi vardır. (Fig.47) Tarlasını sürerken etrafında bir sürü kuş uçuşur. Gordios bundan endişelenerek ne anlama geldiğini öğrenmek için kâhinlere danışmaya karar verir. Kente girişte Gordios'un karşısına güzel bir kız çıkar ve hangi kâhine gitmesi gerektiğini ona sorar. Kız, büyüklerinden kehanette bulunmayı öğrendiğini söyler. Kuşların, ona kral olacağını haber vermek için orada olduğu şeklinde kehanette bulunur. Kendisinin ise onun eşi ve yoldaşı olacağını söyler. Onların düğünü sırasında Frigyalılar arasında bir karmaşa başlar. Frigyalılar karmaşanın ne zaman biteceğini bir kâhine sorarlar ve başlarında bir kral olacağı zaman cevabını alırlar. İkinci soruları ise kimi kral seçmeleri gerektiği olur. Kâhin, onlara geri dönerken karşılarında ilk çıkan kişiyi seçmelerini önerir. Geri dönüş sırasında karşılarında ilk çıkan kişi Gordios'tur ve onu kral ilan ederler. Bu haklı gurur ile Gordios at arabasını ya da kağnısını, krallığını ona kuşlar aracılığı ile haber veren tanrı Zeus'a adar. Bir başka anlatıya göre ise, aynı hikâye Midas'ın kral olması ile ilişkilendirilmiştir. Gordios, tarlasını sürerken sabanına bir kartal konar ve tüm gün orada kalır. Başına gelen sıra dışı olay için Telmessos'a gider. Karşısına çıkan ve kehanette bulunan kız, tanrı Zeus'a adak adaması gerektiğini söyler. Daha sonra bu kız ile evlenir. Bu evlilikten Midas adlı bir erkek çocuk dünyaya gelir. Midas büyüdüğünde bir gün babasının arabası ile Gordion'a gelir ve o sırada şehir yine bir önceki hikâyede olduğu gibi karmaşa içindedir. Bir kâhin şehre arabayla birinin geleceğini, karmaşayı sonlandıracağını ve o kişinin kralları olacağını söyler. Bu kehanet üzerine Gordion halkı Midas'ı kral ilan eder. Midas ise krallığını ona hediye eden tanrı Zeus'un tapınağına arabasını adak olarak sunar. İşte bu arabadaki kördüğüm Büyük İskender'in kılıcı ile kestiği düğümdür.

Fig.48 - Tümülüs MM, bronz kase üzerinde Frig yazı örneği.

FRİGDİLİ

Frig dili, Hint-Avrupa dil ailesine aittir ve Eski Yunanca ile yakından ilişkilidir. Frig dili temelde üç ana gruba ayrılır. Bunlardan ilki olan Paleo-Frig dili, Yunancaya oldukça yakın ve onun gibi eski, özgün bir dil ile yazılmıştır. MÖ 800 ile Büyük İskender'in fethine kadar geçen sürede bu yazı kullanılmıştır. MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı ile Roma Dönemi'ne kadar klasik Yunan alfabesi kullanıldığı görülür. Neo-Frig dilinde ise Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait Yunan alfabesi ile yazı yazılmıştır. Tümülüs MM buluntusu olan bazı bronz kapların ağız kenarında, kazıma çizgilerle yazılmış isimler vardır. Bu isimlerin, törene katılan soylu insanları işaret ettiği düşünülmektedir. (Fig.48)

En ilginç yazı örneklerinin bir kısmı yine Tümülüs MM'in mezar odasının, ahşap kirişleri üzerinde görülmüştür. Kazıma çizgiler ile yapılmış olan bu yazıların, MÖ 740 tarihinde olduğu düşünülen cenaze töreninde, cenazeye katılan kişiler tarafından yazıldığı görüşü ön plandadır. Bir diğer görüş ise tümülüsün inşası sırasında çalışan işçilerin, isimlerini kiriş üzerine kazımış olması ihtimalidir. (Fig.49)

Fig.49 - Tümülüs MM, çatı ahşap kirişi üzerindeki yazı örnekleri.

FRIG DİNİ VE KÜLT UYGULAMALARI

Frig dini ve kült uygulamaları hakkındaki bilgilerimizi daha çok kült merkezlerindeki anıtlar, idoller ve tanrı tasvirleri gibi arkeolojik verilerden elde etmekteyiz. Yazılı kaynakların azlığı bu konu ile ilgili daha fazla bilgi edinmemizi zorlaştırmaktadır. Antik Yunan yazarlarının yazdığı birkaç bilgi dışında veri yoktur. Frig dilinde yazılmış olan bilgiler de kaya anıtları üzerindeki yazıtlardan gelmektedir ancak Frig dili hakkındaki kısıtlı bilgiler, Friglerin tanrıları hakkında ne düşündüklerini bilmemize ya da pratiklerini

Fig.50 - Gordion'da bulunan idol (kutsal, tanrı heykelcikleri).

anlamamıza çok yardımcı olamamaktadır. Kült merkezleri genellikle ya kent dışında ya da dağlık alanlarda bulunur. Kent içinden de birkaç örnek vardır. Bilinen en büyük kült alanı, Eskişehir-Afyon-Kütahya üçgeninde yer alan dağlık Frigya bölgesindeki Khnş Vadisi'nde bulunur. Burada merdivenli altarlar, steller ve antropomorfik (insan şekilli) idoller bulunur. İdoller bazen doğal kayaya oyulmuş bazen de serbest ayakta durur şekilde tasvir edilmiştir. (Fig.50-51)

Fig.51 - Açık hava anıtı üzerinde "ifte İdol", Mırac şehri, Eskişehir.

Fig.53 - Areyastis Anıtı, Midas Şehri, Eskişehir.

Midas Şehri'nin ana anıtı, kayaya işlenmiş, yüksekliği 16 metreyi aşan ve bir binanın ön cephesinin tasvir edildiği Yazılıkaya Anıtı'dır. (Fig.52) Bir diğer önemli anıt olan Areyastis Anıtı da görülmeye değerdir. (Fig.53) Anıtların ön yüzleri, Frig mimarisinin ana planı olan megaronların ön cephesinin yansıması olmalıdır. Kapı olarak işlenen yerde herhangi bir kabartma yoktur. Muhtemelen buraya taşınabilir bir kült heykeli konuyor olmalıydı. Kabartmalı bir nişe sahip olan anıtlarda ise bir tanrıça betimi yer almaktadır.

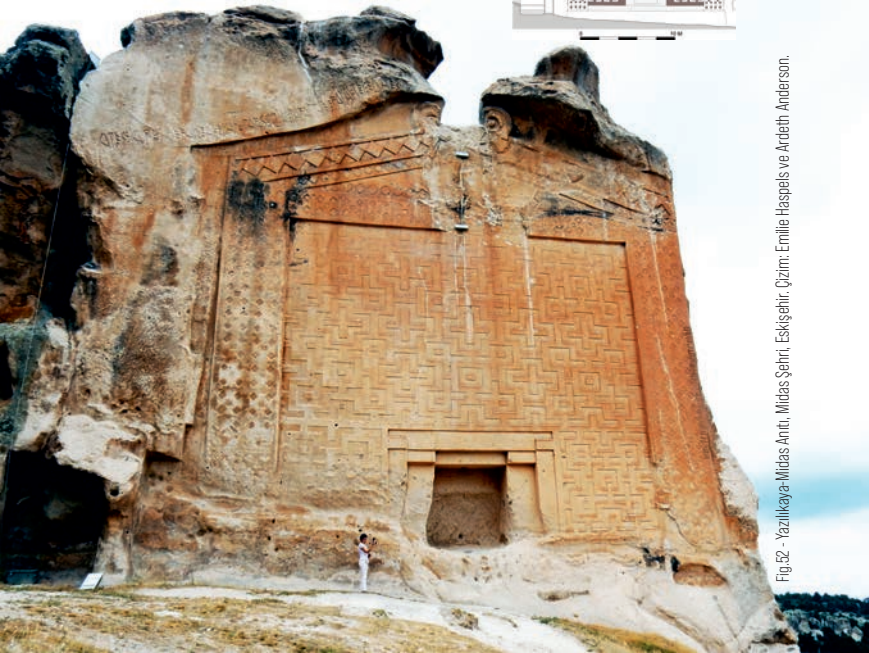
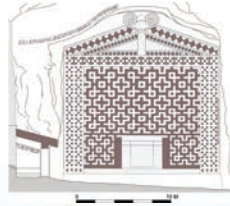

Fig.52 - Yazılıkaya-Midas Anıtı, Midas Şehri, Eskişehir. Çizim: Emilie Haspels ve Ardeth Anderson.

Fig.55 - Aslankaya Anıtı, Afyon.

Bu anıtların bazıları üzerinde bulunmuş olan yazıtlar bize Frig Ana Tanrıçası'nın ismi olan Matar kelimesini öğrenmemize olanak sağlamıştır. Frig ismi olan Matar, bir önad ile birlikte kullanılabilir ve iki örnekte bu ad Kubeliya olarak geçmektedir. Tanrıça bir ya da daha fazla atribüt ile gösterilebilir. Bunlar içki kabı, kuş, aslan, kompozit aslan-insan figürü, ya da Boğazköy'de olduğu gibi lyra ve flüt taşıyan iki genç erkek olarak sıralanabilir. (Fig.54) Tanrıça her zaman ağır giyimli, uzun elbiseli, süslü, yüksek başlıklı ve başlığın arkasından aşağıya inen bir başörtüsü ile betimlenir. Tanrıça'nın tasvirlerini yukarıda da değinildiği gibi bir niş içinde kabartma olarak (Fig.55) ya da orthostat blokları üzerinde ya da şehir duvarlarının giriş kapısına yakın kısımlarında görmekteyiz. Ayrıca örnekler arasında tanrıçanın akroterli, üçgen alınlıklı bir yapının kısa kenarında, kapı eşliğinde durur pozisyonda kabartmaları da vardır. Bu kabartma Friglerin yukarıda da bahsedilen megaron yapılarını hatırlatır. (Fig.56)

Fig.54 - Boğazköy, Matar (Kybele) heykeli, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Fig.56 - Matar (Kybele) kabartması, Gordion Müzesi.

Yunanlar ve Romalılar Frig Ana Tanrıça'sını tanımaktaydılar ve Frig ismiyle "Ana Tanrıça Kybele" olarak adlandırmaktaydılar. Yunan ve Roma kaynakları tanrıçayı heybetli, korkutucu, hadım rahipler tarafından eşlik edilir şekilde tasvir etmektedirler. Bununla birlikte Frigya'da tanrıça faydalı bir figür olarak ortaya çıkmaktadır. Kapıları, şehir surlarını, sınırları ve ticaret yollarını koruyan bir tanrıça olarak görülmektedir. Frig Ana Tanrıçası'na adanmış tapınak ya da bağımsız mimari yapılar bilinmemektedir. Bu durumda tanrıçanın korumasına nerede ihtiyaç duyuluyorsa orada tapım gördüğü düşünülmektedir.

Arkeolojik veriler bize tüm bu anıt, kabartma ve kült idollerinin Friglerin MÖ 8. ve 6. yüzyıllar arasında Anadolu'da hâkimiyet kurduğu dönemden olduğunu göstermektedir. Frig krallığının son bulmasıyla kaya anıtlarının yapımı son bulmuş ancak kullanımları uzun süre devam etmiştir. MÖ 3. ve 2. yüzyıllarda Gordion'da Frig Ana Tanrıçası'nın tasvirlerinin, her ne kadar bunlar Hellen (Yunan) etkisinde olsalar da, üretilmeye devam ettiğini görürüz. Dağlık Frigya'da bazı Frig mabetleri uzun süre, MS 2. ve 3. yüzyıl içlerine kadar tapım görmeye devam etmiştir.

Fig.57 - Teras binalarında bulunan dokuma ağırlıkları ve ağırşaklar.

FRİGSANATİVE ZANAATİ

Frig sanatı ve zanaatı antik dönemde oldukça ileri seviyelere taşınmıştır. Özellikle dokumacılık, bronz ve ahşap işçiliği ile ön plana çıkan Frigler, bıraktıkları somut miras ile ulaştıkları seviyeyi bugün de görmemize olanak sağlamışlardır. Frig dokumaları sadece kendi kültür alanında değil, çevresindeki diğer kültürler tarafından da iyi bilinmekteydi. Hatta siyasi bakımdan güçlerinin azaldığı dönem ve sonrasında da popülerliğini hiç kaybetmemiştir. Gordion'da teras binalarında açığa çıkan dokuma alet ve araçları, dokuma faaliyetleri hakkında bizlere önemli bilgiler sunmaktadır. (Fig.57-58) Günümüze kadar korunmuş olan dokuma örnekleri üzerinde yapılan analizlerde, ip olarak koyun ve keçiden elde edilen iplerin yanında, ketenden elde edilen iplerin de olduğu tespit edilmiştir. Megaron 3'te açığa çıkan kilime ait bir parça ve tümölüslerden ele geçen kumaş parçaları, Gordion'da çok gelişmiş bir kumaş imalatının olduğunu gösterir ve "tapetes" olarak adlandırılan kilimleri ile Frigler antik dünyada ünlüdür. (Fig.59-60) Tercih edilen desenlere bakıldığında, Frig seramiği ve ahşap mobilyaları üzerinde görülen geometrik bezemelerle olan benzerlik dikkat çekicidir.

Fig.58 - Teras binaları (TB2), dokuma atölyesindeki belgeleme çalışması.

Fig.60 - Tümülüs MM, keten kumaş örneği.

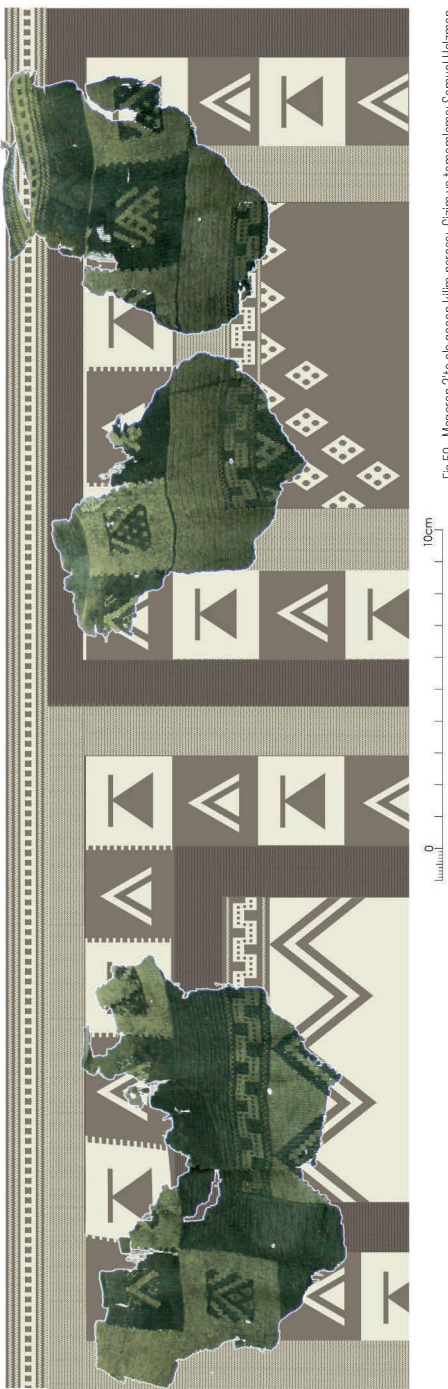

Fig.59 - Megaron 3'te ele geçen kilim parçası. Çizim ve tamamlama: Samuel Holzman.

Fig.61 - Tmls MM, ahşap servis sehpaı, Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Fotoğraf: Elizabeth Simpson.

Fig.62 - Tmls P, ahşap tabure, M erken 8. yüzyıl, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Gordion'da ele geçen bir diğ er buluntu grubu da ahşap işçiliğini gösteren mobilyalar, fig ürinler ve g nl  k kullanıma ait eşyalardır. T  m  l  slerde ele geçen ahşap mobilyalar şaheser niteliğindedir. Özellikle MM ve P t  m  l  slerinde ele geçen ahşap servis sehpaları, tabure ve fig  rinler ulaşılan sanatsal ve teknik yetkinliğı g  zler   n  ne serer. [Fig.61-62-63] Ahşap işçiliğinde de yine geometrik bezemelerin tercih edildiğı g  r  lmektedir.

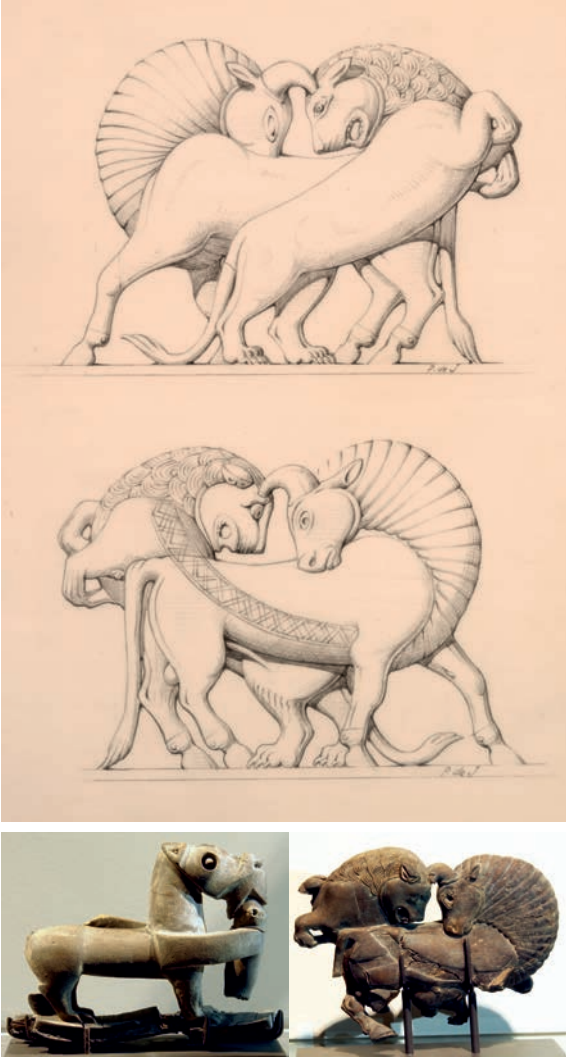

Fig.63 - T  m  l  s P, ahşap fig  rinler, M   erken 8. y  zyıl, Anadolu Medeniyetleri M  zesi. Çizim: Piet de Jong, 1957.

Fig.64 - Tömülüs P, bronz kemer, MÖ erken 8. yüzyıl, Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Çizim: Joseph Last.

Bronz işçiliğine baktığımızda ise, Frig metal işçiliğindeki ustalığın görülmesinin yanında dekorasyon bakımından diğer kültürlerle olan karşılıklı etkileşimin de görülmesi mümkündür. Yerleşim alanlarından da ele geçen örneklerin olmasının yanında iyi korunmuş buluntuların çoğu tömülüs mezarlardan ele geçmiştir. Kazanlar, kepçeler, sürahiler, ompholoslu (göbekli) phialeler (özel sunu kaseleri), rhytonlar (bir çeşit içki kabı) gibi birçok mutfak eşyası haricinde fibulalar ve kemerler Frig bronz işçiliğinin en güzel örnekleri olarak karşımıza çıkar. (Fig.64-65) Bronz fibulalar sayıca en fazla ele geçen buluntu grubunu oluşturur. Değerli metalden yapılan örnekler azdır. Genellikle Frig soylularının kıyafetlerinde kullanılan bu iğneler diğer merkezlere, örneğin İonia'ya ihraç edilmiş orada taklitleri yapılmış, tapınlara sunu olarak bırakılmıştır. (Fig.66) Frig tipi olarak adlandırılan bir grup fibula, diğer merkezlerin üretimlerine esin kaynağı olmuştur.

Fig.65- Tömülüs MM, bronz fibulalar (kilitli iğneler), Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Fig.66 - Tömülüs MM, bronz testi, kazan ve phialeler (bir çeşit özel sunu kasesi), Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

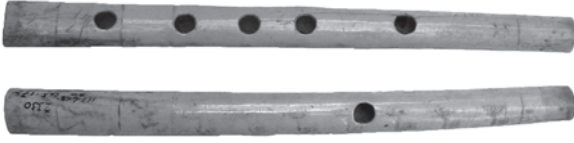

Fig.67 - Kemik aulos (kaval/flüt) örneği, Gordion Müzesi.

Friglerin sanatsal bakımdan iyi oldukları başka bir alan da müziktir. Gordion'da ele geçen kemik aulos (flüt ya da kaval) nadir örneklerden biridir. (Fig.67) Anadolu kültürünün bilinen en eski müzik aletlerinden biri olan diaulos'un tasvirlerini heykellerden ya da vazo resimlerinden bilmekteyiz. Ele geçen çifte kavala ait parçaların müzik alanında uzman akademisyenler tarafından incelenmesi ve deneysel çalışmaların yapılması sonucu, "Frigyen Modu" olarak adlandırılan müzik, notalara aktarılabilmektedir. Yine başka bir müzik aleti olan lyra da dönemin popüler müzik aletlerinden biridir. Müziğin hem günlük yaşamda hem de dinsel törenlerde önemli bir yeri vardır. Gordion'da ele geçen bir vazo (dinos) üzerinde Frigli müzisyenleri ve lyra tasvirini görmek mümkündür. (Fig.68) Ayrıca yapılan kazılarda ele geçen bir kaplumbağa kabuğu üzerindeki delikler, kabuğun lyra yapımında kullanılan malzemelerden biri olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. (Fig.69)

Fig.68 - Tömülüs J, dinos üzerindeki lyra ve kertenkele tasviri, yaklaşık MÖ 600, Gordion Müzesi.

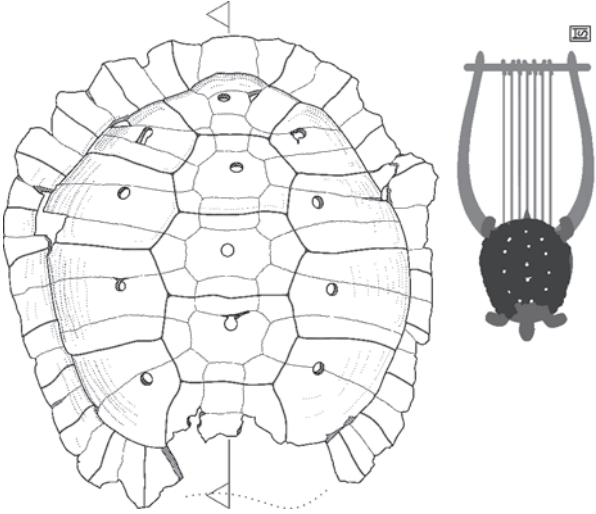

Fig.69 - Gordion'dan, kaplumbağa kabuğundan lyra ve çizimi. Çizim: Samuel Holzman.

Seramik üretimi ve vazo ressamlığında da kendine özgü formlar, bezeme şeması ve bezemeleriyle Frig seramiği, seramik ekollerinde ayrı bir yere sahiptir. Rezerve teknikle boyanmış vazoların dışında, gri renk hamura sahip perdahlı seramikler de vardır. Bezeme olarak çoğunlukla geometrik desenler tercih edilmiştir. Figür bezemelerinde de çoğunlukla hayvan figürleri görülmektedir. İnsan figürü ender olarak kullanılmıştır ve oldukça acemice tasvir edilmiştir. Formlar arasında tek kulplu, gaga ağızlı testiler, kraterler, amphoralar, süzgeçli testiler ve kaseler sayılabilir. (Fig.70) Gordion'da açığa çıkarılan seramik fırını, burada üretimin olduğunu göstermektedir.

Fig.70 - Erken ve Orta Frig Dönemi, boyalı seramik örnekleri, MÖ 850-750.

Fig.71 -Erken Frig Dönemi, iç kale'in doğu kapısı, restorasyon-konservasyon çalışmaları.

GORDİON'DA RESTORASYON VE KONSERVASYON ÇALIŞMALARI

Gordion'da hem kazı alanında hem de kazı evindeki laboratuvarlarda restorasyon ve konservasyon çalışmaları içinde uzman olan kişilerce titizlikle yapılmaktadır. Konservatörler, arkeologlarla iş birliği içinde açığa çıkan ya da ele geçen eserleri hem yerinde hem de taşıyarak koruma altına almaktadırlar. Arazide, kentin anıtsal giriş kapısı, sur duvarları, teras binaları ve megaronlarda yapılan restorasyon ve konservasyon çalışmaları, yerinde korumaya en iyi örnekler olarak gösterilebilir. (Fig.71-72) Bu çalışmalar yapılırken aslına uygun doğal malzeme kullanarak, gelişen restorasyon ve konservasyon teknikleri uygulanarak açığa çıkan yapılar koruma altına alınmaktadır. Küçük eserlerin onarım ve koruma işlemleri ise kazı evi ve Gordion Müzesi laboratuvarlarında yapılmaktadır. Ayrıca Gordion Müzesi depolarında korunan ve sergilenmekte olan eserlerin durumu da uzun vadeli koruma planı içinde devamlı kontrol edilmektedir. (Fig.73-74) Bu plan çerçevesinde, Tümülüs MM ahşap mezar odasının da düzenli olarak nem ve sarsıntı ölçümleri yapılarak, çevresel koşulların izlenmesi ve kayıt altına alınması sağlanmaktadır.

Fig.72 -Teras Binaları, restorasyon-konservasyon çalışmaları.

Fig.73 -Megaron 2'ye ait taban mozaiğinin konservasyon çalışması, Gordion Müzesi bahçesi.

Fig.74 -Pişmiş toprak obje restorasyon çalışması, Gordion Müzesi laboratuvarı.

Fig.72 -Teras Binaları, restorasyon-konservasyon çalışmaları.

Fig.75 -Kültür Mirası Eğitim Programı çalışması.

GORDİON KÜLTÜR MİRASI EĞİTİM PROGRAMI

Türkiye Cumhuriyeti Eski Eserler Kanunu'na göre Gordion'un büyük bir kısmı birinci derece sit alanı olarak ilan edilmiştir. Ayrıca 2012 yılında Gordion UNESCO World Heritage Site (Dünya Mirası Alanı) geçici adayı olarak belirlenmiştir. Geçici listeden asıl listeye geçebilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde kurulan Alan Yönetim Başkanlığı, hazırladığı yönetim planı ile kültürel mirasın korunması için çalışmalarını yerel yönetimlerle birlikte devam ettirmektedir.

Bu kapsamda yürütülen çalışmalara Gordion Kazısı da katkıda bulunmaktadır. Gordion Kültür Mirası Eğitim Programı, kazının bütünleyici bir kolu olarak 2014 yılından itibaren aktif olarak çalışmalarına devam etmektedir. (Fig.75)

Fig.76 -Kültür Mirası Etno-arkeoloji çalışmaları, Yassihöyük Mahallesinde yaşam.

Bu eğitim programında amaç, Yassihöyük ve Polatlı halkının tarihi çevreyi görerek tanıması, kültürel mirasın ne demek olduğunu anlaması ve bilinçlenerek bu mirası korumasını sağlamaktır. Projenin bir diğer önemli amacı ise çocukların ve genç neslin kültürel miraslarını tanıyarak bu mirasa sahip çıkmalarıdır. Bu kapsamda Polatlı ilçe ve mahallelerinde bulunan okullarda müfredata eklenecek seçmeli ders, programın amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Proje programı içinde, Gordion antik kenti ve çevresine geziler düzenlenmesinin yanı sıra, kazı evinde de çeşitli faaliyetler ve sunumlar yapılmaktadır. Buradaki amaç, arkeolojik bir kazı nasıl yapılır, kazı buluntusu eserler hangi işlemlerden geçer, nasıl onarılır nasıl depolanır ve koruma altına alınır sorularına sözlü ve görsel anlatımlarla cevap vermektir. Böylelikle, öğrencilere arkeolojik kazıların sadece kazı yapmaktan ibaret olmadığı, alanında uzman birçok kişinin birlikte çalışıp ele geçen kültürel mirasın belgelenmesi ve korunmasında hangi aşamalardan geçildiğini göstererek bu konuda bilinçlenmeleri sağlanmaktadır. Ayrıca Yassihöyük halkının yaşadığı, geçmişten günümüze köy yaşamı, devam ettirilen geleneklerin belgelenmesi yani etno-arkeolojik çalışmalar da araştırma konusudur. (Fig.76-77-78)

Fig.77 -Kültür Mirası Etno-arkeoloji çalışmaları, Yassihöyük Mahallesiinde yaşam.

Fig.78 -Kültür Mirası Etno-arkeoloji çalışmaları, Yassihöyük Mahallesiinde yaşam.

Fig.79 -Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı.

GORDİON ÇEVRESİNDE GÖRÜLECEK DİĞER YERLER

Yassihöyük'te bulunan Gordion Antik Kenti çevresinde görülmesi gereken en önemli yerlerden biri de Sakarya Meydan Muharebesi Milli Parkıdır. (Fig.79)Kurtuluş savaşının önemli dönüm noktalarından biri olan Sakarya Meydan Muharebesinin geçtiği alan, milli park olarak ilan edilmiştir. Polatlı Belediye'sinin bir birimi olan POTA'nın (Polatlı Tarihi Alanlar Tanıtım Merkezi) düzenlediği turlar yakın tarihimizi yerinde öğrenmek için oldukça faydalıdır. Milli park içinde Sakarya Meydan Muharebesi Türk Tarihi Tanıtım Müzesi, Malıköy Tren İstasyonu Müzesi, Alagöz Karargâh Müzesi, Sakarya Meydan Muharebesi savunma mevzileri, Mangal Dağı, Kartal Tepe ve Dua Tepe anıtları yer almaktadır. (Fig.80-81)

Fig.80 -Alagöz Karargâh Müzesi.

Fig.81 -Dua Tepe Tarihi Milli Parkı.

Pota merkezindeki yerel el sanatlarından oluşan koleksiyonun bulunduğu müze de görülmesi gereken yerlerden biridir. Ayrıca Polatlı ilçe merkezinde de bir höyük vardır. 1949 yılında, İngiliz arkeolog Seton Lloyd ve arkeolog Nuri Gökçe tarafından kazılan höyükteki en eski yerleşim MÖ 3000 yılına yani Tunç Çağı'na tarihlendirilmiştir. Daha sonra Hitit ve Frig kültürlerine de ev sahipliği yapan höyük, günümüzde etrafı taş duvarlar çevrilerek koruma altına alınmıştır. Polatlı'da görülecek bir diğer yer ise Çile Dağ eteklerindeki Hacı Tuğrul Mahallesi'nde bulunan 1391 yılına tarihli Hacı Tuğrul Baba Türbesi'dir. (Fig.82)

Fig.82 -Hacı Tuğrul Baba Türbesi.

GÖRSELLERİN TELİF HAKKI

Aşağıda kullanılan figürler dışında, tüm görseller Penn Müzesi Gordion Arşiv'ine aittir.

Figs.40, 61, 62 Gordion Mobilya Projesi / Elizabeth Simpson

Fig.41 Greg Harlin / Elizabeth Simpson

Fig.1 Google

Fig.9 Anonim,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alfred_Körte.jpg

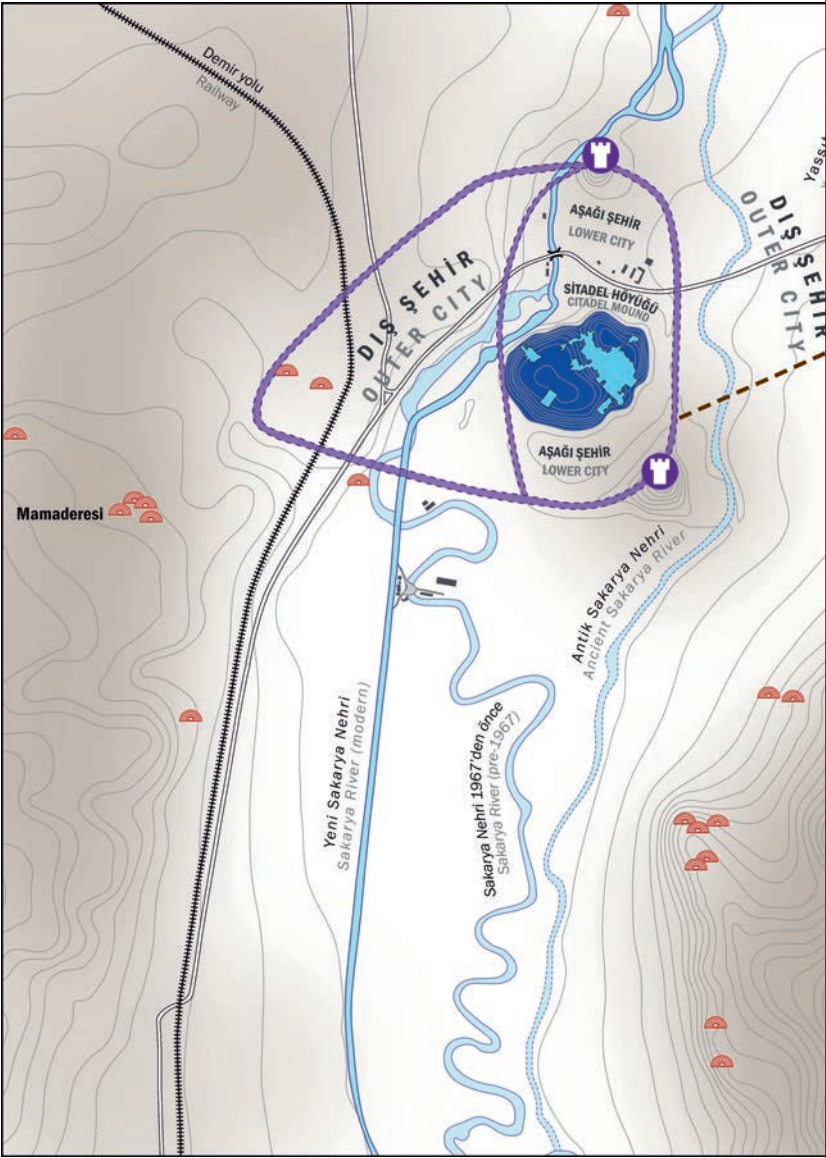
Anonim, <https://www.altertum.uni-rostock.de/en/archaeologische-sammlung/sammlungsgeschichte/>

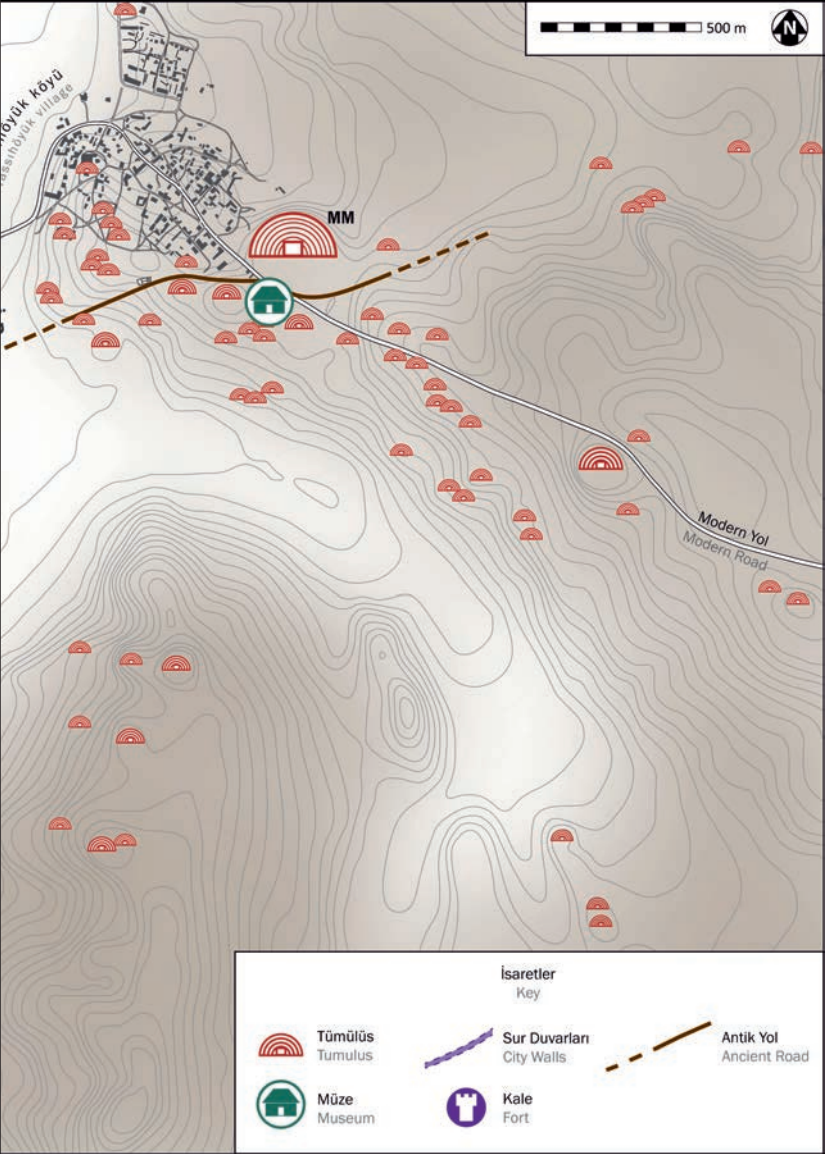
Fig.45 Anonim,

commons.wikimedia.org/wiki/File:Alexander_the_Great_mosaic.jpg

Fig.46 H.A.Guerber, The Story of the Greeks (1896), kitabından,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alexander_cutting_the_Gordian_Knot.gif

Anadolu toprakları, binlerce yıl boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış kadim topraklar olarak bilinir. Bu medeniyetlerin en önemlilerinden biri olan Frigler, Balkanlardan gelip Orta Anadolu'ya yerleşen ve burada daha önce var olan toplulukla barışçıl bir şekilde kaynaşan bir halktır. Kurdukları kentle, anıtsal mimarisiyle, tümölüsleriyle, başka költürleri etkileyecek kadar sanat ve zanaattaki ileri seviyeleriyle, efsaneleriyle, ünlü kralları Midas ile adını tarih sayfalarına yazdırmıştır. Elinizdeki rehber, sizlere Frigya'nın başkenti Gordion hakkında kısa ama öz bilgiler sunmaktadır. Kenti gezerken size rehberlik edecek olan bu kitapçıkta, Gordion'un tarihçesini, yapı katlarını, geleneklerini, dilini, dinini, sanatını ve efsanelerini, kısacası Frigleri daha yakından tanıma fırsatı bulacaksınız. Sadece bununla kalmayıp, burada yapılan arkeolojik çalışmalar ve bu çalışmalar ile bağlantılı yürütölen projeler hakkında da bilgi sahibi olacaksınız. Ayrıca, Gordion antik kentinde yapacağınız gezi sonrası yakın çevrede görölmesi gereken ve milli mücadelemiz için dönüm noktası olan tarihi alanlar ve müzeler, Polatlı'ya gelmenize değecek bir gün yaşamanızı sağlayacaktır.

